

SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING

SER. **Aa.** Kartblad i skalan 1:50000 med beskrifningar. N:o **146.**

BESKRIFNING

TILL

KARTBLADET TRELLEBORG

AF

A. H. WESTERGÅRD

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1912

[122143]

Det geologiska kartbladet **Trelleborg** i skalan 1 : 50,000 omfattar utom Trelleborgs stadsområde nedannämnda socknar och sockendelar af följande härader inom *Malmöhus län*. Kartbladets omfattning.

Oxie härad: södra delen af Ö. Grefvie och smärre delar, de sydligaste, af Mellan-Grefvie och S. Åkarp.

Skytts härad: största delen af Fuglie, största delen af Bodarp, en obetydlig flik, den östligaste, af Håslöf, östra delen af Skegrie, östra delen af Maglarp, V. Tommarp, Hammarlöf, V. Vemmerlöf, Gylle, Kyrkoköpinge, Dalköpinge, Gislöf, Bösarp, största delen af Anderslöf med undantag af nordligaste delen, Fru Alstad utom dess nordligaste flik, V. Alstad, en ringa del, den nordligaste, undantagen, L. Slågarp utom en mindre del, den nordligaste fliken, St. Slågarp afvenledes med undantag af dess nordligaste del.

Vemmenhögs härad: Simlinge, S. Åby, L. Isie, Ö. Torp, Hemmesdyngge, Espö, Ö. Klagstorp, L. Bedinge, Källstorp, Önnarp, Tullstorp, V. Vemmenhög, västra och större delen af Ö. Vemmenhög, västra delen af Hasle Bösarp, en mindre del, den sydligaste, af Skurup, Svenstorp, större delen af Gerdslöf, dess nordligaste flik undantagen, Grönby med undantag af en ringa del, den nordligaste, samt sydligaste fliken af Gustafs socken.

Största delen af kartbladets landområde upptages af en vidsträckt slätt, Trelleborgsslätten eller Söderslätt, som från detta blad sträcker sig in på de angränsande bladen Ystad i Ö, Skanör i V och Börringe Kloster i NV. Delar af denna äro i ordets strängaste mening slätter. Sålunda uppträder S om Anderslöf ett ganska vidsträckt område, som i synnerhet Höjdförhållanden.

kring Ö. Klagstorp, Vallby och S. Åby samt S om nämnda byar ned till kusten är så godt som fullständigt plant.

Trelleborgsslätten begränsas i N af ett högre, kuperadt ändmoränområde, som likt ett två mil bredt bälte löper från trakten N om Ystad i ungefär västlig riktning bort mot trakten af Malmö. En ej obetydlig del af detta faller inom vårt bladområdes nordöstra och norra del. Landsvägen mellan Malmö och Ystad beskrifver en båge mot S just för att undvika nämnda kulliga terräng och kommer därför ock att i stort sedt sammanfalla med det kuperade områdets södra gräns. I dess sydvästra del mellan Ö. Grefvie och Anderslöf sammanfaller denna med södra gränsen för en rad stundom ganska vidsträckta »platåer», hvilkas slättnatur i viss mån förorsakas af platåleran, som likt ett täcke bekläder och afjämnar de större höjderna i denna trakt.

Ändmoränstråkets södra gräns är i V mellan Ö. Grefvie och Anderslöf tämligen skarpt markerad men är däremot Ö om sistnämnda ort mindre tydligt framträdande.

Den egentliga slätten når ej ända fram till ändmoränstråket; närmast detta är landskapet inom ett oftast tämligen smalt bälte kuperadt, fast i mindre skala.

De största höjderna finnas utmed kartbladets norra gräns mellan Gerdslöf och Ö. Grefvie. Den högsta afvägda punkten är 222 fot (65,9 m.) och finnes Ö om Sillemidda 3 km. V om Gerdslöfs kyrka.

Sjöar. Ingen sjö finnes numera inom bladområdet. Den under 1860-talet uttappade och fullständigt torrlagda Näsbyholms-sjön, som till största del faller inom gränserna för kartbladet Börringe Kloster, har sträckt sig in på bladet Trelleborg med två vikar, en västlig strax Ö om Gerdslöfs kyrka, och en östlig omedelbart Ö om Näsbyholms herrgård ned mot Svens-torps kyrka.

Talrika små torfbäcken och vattensamlingar, af hvilka senare det stora flertalet varit torffyllda men genom torftäkt åter förvandlats till öppet vatten, finnas inom bladområdet,

särskildt dess mera kuperade delar. Den största är den s. k. Åmossen, belägen där St. och L. Slågarp samt V. Vemmerlöfs socknar mötas.

Alla vattendrag äro små med i allmänhet ett ungefärligen nord-sydligt lopp beroende på landets allmänna lutning mot söder. De hafva alla med undantag af Dybecksån både sin upprinnelse och sitt aflopp inom bladområdet. Den största af dem är Bedinge-ån, som utmynnar vid Skateholm S om Tullstorp. Nämnda lilla å förflyttar tid efter annan sitt utlopp mot väster, hvilket redan en blick på kartan gifver vid handen. Orsaken härtill är att söka däri, att vid ostliga och sydostliga stormar massor af sand slungas upp mot stranden och grunda upp åns mynning, hvilken därigenom tvingas allt längre mot väster. Vattendrag.

Gislöfsån har under en kortare sträcka ett underjordiskt lopp, märkbart under torra årstider. Mellan bron SV om Dalköpinge kyrka och en punkt cirka 400 m. S om järnvägsbron flyter den då fram under jorden, lämnande åbädden ofvan jord under nämnda sträcka fullständigt torr. Vid förstnämnda ställe försvinner vattnet så småningom i jorden för att på sistnämnda ställe ånyo välla fram utefter en sträcka af 50 m., hvarefter ån har ungefär samma storlek som vid mynningen. Temperaturen hos vattnet var den 13 augusti 1901 där det började sjunka 19° och där det åter framträngde 9° .

Äfven den lilla bäck, som utmynnar väster om Gislöfs fiskläge, lär hafva ett underjordiskt flöde inemot $1\frac{1}{2}$ km. från mynningen, där under en kortare sträcka bäckfåran under torra somrar är torr.

Att nämnda båda vattendrag på angifvet sätt flyta fram under jorden, torde förklaras däraf, att berggrunden, som utgöres af kritkalksten, inom ifrågavarande områden kommer helt nära jordytan, hvilket åter har till följd, att under särskildt torra årstider åvattnet kommer att sjunka ned i sprickor i kalkhällens öfversta del, hvilka under fuktigare årstider åter äro fyllda af grundvatten.

Strandlinjen förlöper tämligen jämnt och bildar i stort sedt en mot S utskjutande båge. Fastlandets sydligaste punkt, Smyge huk, som är den Skandinaviska halföns sydligaste udde, är belägen på en nordlig bredd af $55^{\circ} 20' 18''$.

Hafsbottnen närmast stranden är långgrund. Ingen ö finnes inom bladområdet, däremot uppträda ett par smärre sandref strax utanför kusten, de s. k. Kullagrunden S om Gislöfs ören samt ett par helt små ref närmare kusten S om Maglarp.

Näringskäl-
lor.

Bladområdets utan jämförelse viktigaste näringskälla är åkerbruk och därmed förenad boskapsskötsel, som på Trelleborgsslätten torde nå höjdpunkten af utveckling i vårt land. Om man bortser från en smal kustremsa af strandgrus samt några smärre skogbeväxta kullar af morängrus utmed bladets norra rand, är jorden öfverallt odlad och i regel mycket bördig. Som förut nämnt, upptages större delen af bladområdet af Trelleborgsslätten, hvilken med skäl räknas till Skånes bördigaste jord. Hufvudsakligen sockerbeter, hvete och korn odlas.

Kalksten brytes i flera stenbrott vid Ö. Torp. Den vid brytningen erhållna flintan användes som byggnadssten.

Skrifkrita har man år 1911 börjat tillgodogöra sig vid Utricelund i Önnarps socken. Ett äldre kritbruk vid Jordberga är däremot sedan någon tid tillbaka nedlagdt.

Tre tegelbruk finnas inom bladområdet, nämligen vid Ö. Grefvie och Tegelberga samt på Trelleborgs Västergärde. De båda förstnämnda, af hvilka Ö. Grefvie dock hämtar sin lera strax utanför ifrågavarande bladområdes norra gräns, använda platålera, tegelbruket vid Trelleborg åter senglacial sötvattenslera. Ett tegelbruk vid Skegrie, hvilket sedan ett par år tillbaka är nedlagdt, använde afvenledes senglacial sötvattenslera.

Fiske bedrifves från flera fisklägen, af hvilka Smyge, Böste, Gislöf samt de båda å Trelleborgs Öster- och Västergärde äro de största.

Berggrunden.

Berggrunden inom hela bladområdet kan på goda grunder antagas vara *Saltholmskalk* eller någon dess faciesbildning och tillhör alltså kritsystemets yngsta afdelning eller Danien. Den träder i dagen endast på helt små sträckor i hafsbyn vid Smyge huk och Bedinge huk¹ och är dessutom blottad i flera stenbrott NO och S om Ö. Torp. Inom ett större område kring Ö. Torp samt äfven halfannan kilometer SSV om Gislöfs by och vid Dalköpinge kommer den markytan så nära, att de täckande lösa jordlagren hafva en mäktighet af endast en eller annan meter. Berggrunden är genom brunnsborrningar dessutom känd från en mängd punkter spridda öfver hela bladområdet.

Saltholmskalken eller kokkolitkalken uppbygges till större delen af diskoliter, små runda kalkskifvor af sönderfallna kokkosferer, kalkalger. Den är en rent vit eller i grått eller gult stötande kalksten, än mera kristallinisk och hård, »hårdsten», än mjuk och lös, »blötsten». Den är i regel tydligt skiktad och bildar bankar af $\frac{1}{2}$ decimeters mäktighet eller någon gång mera, inbäddade i lösare bergart, »mörja».

Kalkstenen är mycket rik på flinta; i de öfre lagren — de enda som äro tillgängliga — ingår flinta stundom till lika eller kanske till och med större mängd än kalkstenen. Ett kalkstensbrott vid Smyge huk lär hafva nedlagts, därför att endast omkring 15 % af det brutna materialet var an-

---

¹ Vid ett besök vid Bedinge huk i juni 1911 befanns berghällen fullständigt dold af strandklapper.

vändbart för kalkbränning.¹ Resten utgjordes af flinta och förkislad kalksten. Flintan förekommer dels såsom oregelbundna bankar af i regel 2—4 decimeters mäktighet, hvilken dock undantagsvis kan gå ned till 1 dm. eller stiga till bortåt 1 m., dels såsom större eller mindre linser i kalken.

Flintan är till färgen ljusare eller mörkare grå, stundom med dragning i brunt eller violett. Den kan någon gång antaga en så mörk färgton, att den liknar skrifkritans flinta. Den är tät men visar dock i vanliga fall något litet gröfre textur än denna senare.

Kalkstenen såväl som flintan är fattig på makroskopiska försteningar. I brotten vid Ö. Torp samt vid Dalköpinge, där kalksten upptagits vid gräfning af tvenne brunnar för Trelleborgs vattenverks räkning, hafva iakttagits endast *Echinocorys sulcatus* GOLDF., *Terebratula lens* NILSS., *Ostrea vesicularis* LAM., *Holaster faxensis* HNG. samt enstaka fragment af kridnoidstjälkar, hvarjämte på skiktyterna synas talrika s. k. *ophiomorfa*, hvilka antagas vara spår af organismer.

I Trelleborgs hamn samt i inloppet till densamma, där genom muddring den anstående bergarten bragts i dagen, utgöres denna af en hvit, lös *bryozokalk*, rik på bryozoeer, cidaristaggar och små serpulor, hvarjämte i densamma förekomma de från Ö. Torp och Dalköpinge omtalade fossilen. På friska brottytor synes äfven denna senare kalksten i hög grad fossilfattig, men om bergarten någon tid varit utsatt för vittring, framträda fossilen, framför allt bryozo-zoarierna, tydligt. Brottstycken af dessa senare förekomma i sådan mängd, att de utgöra bergartens hufvudmassa.

Kalkstenen brytes endast i mindre skala, för närvarande blott i ett par brott NO om Ö. Torps by. Nedlagda brott finnas vid Smyge huk, 1³/₄ km. SSV om Gislöf samt vid Gislöfsån strax N om järnvägslinjen. Ett litet nedlagdt kalkstensbrott finnes 1 km. SSO om Gylle kyrka, men den kalk-

¹ A. E. TÖRNEBOHM och A. HENNIG, Beskrifning till blad 1 & 2, S. G. U. Ser. A1a, sid. 140.

sten, som här brutits, torde sannolikt ej hafva varit fast anstående. Äfven i Hasle Bösarps vid kartbladets östra gräns omkring $\frac{1}{2}$ km. N om kyrkan har man tillgodogjort sig lösa stenar af Saltholmskalk. Af den brutna kalkstenen användes endast hårdstenen, hvilken brännes i ugn på stället. Den vid kalkstensbrytningen såsom biprodukt erhållna flintan användes såsom byggnadssten. Ett flertal hus i Ö. Torp och trakten däromkring äro uppförda af flinta.

Orsaken till att brytningen försiggår endast i blygsam skala¹ torde vara den, att kalkstenen är i hög grad flintblandad och brytningen därför föga lönande. Ett brott vid Smyge huk lär, som förut nämnts, hafva nedlagts, alldenstund endast 15 % af det brutna materialet utgjordes af till bränning tjänlig kalksten. Det blir därför svårt att uthärda konkurrensen med kalkstensbrotten i Limhamn och Klagshamn, där kalkstenen är mindre flintblandad och modernare arbetsmetoder kommit till användning.

Tack vare talrika djupborrningar, utförda till största del under de senaste årtiondena, känner man numera tämligen väl den preglaciala undergrunden i sydvästra Skåne. Berggrunden bildar här flera parallellt med Romeleåsen i NV—SO löpande sänkor, i hvilka kalkhällen ligger under, samt mellanliggande flacka åsar, där den höjer sig öfver havets nivå.²

Den preglaciala undergrunden.

En bred dalsänka, i hvars midt berggrunden ligger på ett djup af 60 m. och mera under havets nivå, löper från trakten af Skifarp och Abbekås på kartbladet Ystad i SO till trakten af Lomma i NV. En linje, dragen strax Ö om Bedingeåns mynning mot NV upp mot Segeåns utlopp öfver

¹ I stenbrotten vid Ö. Torp sysselsättas för närvarande vintertid endast ett 10-tal arbetare, sommartid ännu färre.

² E. ERDMANN, Beskrifning öfver Skånes stenkolsfält och -grufvor, S. G. U. Ser. C, N:o 65, sid. 68; A. HENNIG, Studier öfver den baltiska yngre kritans bildningshistoria, Geol. Fören. Förhandl. Bd 21, sid. 178 samt A. E. TÖRNEBOHM och A. HENNIG, Beskrifning till blad 1 & 2, S. G. U. Ser. A1a, sid. 180.

Assartorp och tangerande Börringesjöns och Yddingens sydvästra stränder, torde bilda en ungefärlig gräns mot SV för densamma. Nordöstra delen af kartbladet Trelleborg faller inom gränserna för nämnda sänka.

Sydväst om denna bildar berggrunden en bred, flack ås, inom hvilken kalkhällen stiger till c:a 20 m. öfver hafvets nivå, och hvilken löper från trakten af Ö. Torp till trakten af Limhamn. Dess sydvästgräns torde ungefärligen sammanfalla med en linje dragen från Åhus fiskläge mot NV öfver Bodarp. Inom ett smalt bälte utmed sydkusten ligger berggrunden dock i regel på något ringa djup under hafvets nivå. Största delen af blodområdet faller inom gränserna för denna ansvällning.

Sydväst om nu nämnda ås sänker sig berggrunden åter under hafvets nivå men ej till något afsevärdt djup. Inom området för bladet Skanör höjer den sig därpå ånyo till en smal, flack ås, löpande från Skåre läge i SO upp mot Fotevik i NV.¹

Hvad beträffar ifrågavarande ansvällningars och sänkors natur är intet med säkerhet bekant. HENNIG antager dem vara resultatet antingen af en vecknings- eller förkastningsprocess.

I en nyligen utkommen, mycket uppmärksam afhandling² har d:r N. O. HOLST sökt leda i bevis, att under ett skede af preglacial tid, då länderna kring södra Östersjön legat afsevärdt högre än nu, en från SO kommande jätteflod, som han kallat *Alnarps-floden* och hvilken antages hafva utgjort en direkt fortsättning af den *preglaciala Weichsel*, flutit fram N om Bornholm och sökt sig väg öfver sydvästra

¹ Ifrågavarande ås har å karts-kissen sid. 180 i TÖRNEBOHMS och HENNIGS beskrifning till blad 1 & 2 fått en något för stor utbredning mot Ö. Dess nordostgräns går där fram öfver Fågelviken och något Ö om Maglarps nya kyrka. Brunnsgräfningar och borrhningar i närheten af och S om nämnda kyrka visa dock, att berggrunden här ligger under normalnoll.

² Alnarps-floden en svensk »Cromer-flod», Sver. Geol. Unders. Ser. C, N:o 237.

Skåne i den förut omtalade sänkan mellan Skifarp och Landskrona samt fortsatt vidare mot N genom Öretvisten och Kattégatt ut i Norska rännan. Floden i fråga skulle därunder i sydvästra Skånes berggrund hafva utgrävt åt sig en ränna af mer än en half mils bredd och ett djup af i medeltal något mer än 60 meter under hafsytans nuvarande nivå, hvilken ränna sedermera blifvit fylld med flodens egna aflagringar.¹ Slutligen har den anryckande landisen gjort slut på floden i fråga och kommit att med sina aflagringar dölja dess sediment.

Till antagandet af existensen af en dylik flod har HOLST kommit genom ett noggrant studium af djupborningarna i sydvästra Skåne och framför allt dem på kartbladet Börninge Kloster.

Teorien i fråga synes gifva en enkel och naturlig förklaring till åtskilliga drag i Sydbaltikums kvartära geologi. Det bör likväl ej lämnas ur sikte, att vid en närmare granskning fakta framstå, som med denna flodteori ännu ej på ett tillfredsställande sätt blifvit förklarade.²

Den preglaciala undergrundens ytformer återspeglas ej af markens yta, ty i stort sedt stiger denna inom bladområdet från S mot N. Däremot synas de haft ett märkbart inflytande på kustlinjens nuvarande förlopp, hvilket delvis torde vara ett resultat af hafvets abraderande verksamhet. Tydligtvis har abrasionen verkat mera förstörande på ställen, där

¹ HOLST omtalar ej, i hvilken relation flodrännan står till den af ERDMANN och HENNIG tidigare omtalade sänkan i berggrunden. Om man jämför HOLSTS och HENNIGS skisser, finner man, att flodrännan upptager knappt mer än hälften af den af den senare skisserade sänkan i berggrunden. Förmodligen förefinnas båda (om nu Alnarps-floden verkligen existerat). Sänkan är i dylikt fall äldre än floden och är orsaken till att floden här sökt sig väg, banande sig fram i dess djupast belägna midtparti, hvilket den ytterligare urholkat.

² En ingående kritik har lämnats af LEONARD HOLMSTRÖM, Om preglaciala bildningar i Skåne, Geol. Fören. Förhandl. Bd 34, till hvilket arbete här hänvisas. Enligt HOLMSTRÖM är flodteorien otillräckligt grundad och de rännan utfyllande sedimenten snarare bildade i en sjö. Jämför äfven Meddelelser fra Dansk geologisk Forening, Bd 4, Hefte 1, sid. 101—106.

landet uppbygges af lösa jordlager och där fördenskull inbuktningar uppstått, än på områden, där stranden består af kalksten med flintlager, i hvilket fall konvexa strandlinjer uppkommit. Den stora mot S utskjutande båge, som strandlinjen mellan Trelleborg och bladets östra gräns bildar, är sålunda förorsakad af den förut omtalade åsen mellan Ö. Torp och Limhamn.¹

Räfflor. På de få ställen inom bladområdet, där berggrunden är blottad, har dess öfversta del i regel visat sig i hög grad sönderbråkad och alltså ingalunda lämpad att i form af jökleräfflor bevara vittnesbörd om inlandsisens rörelseriktning. Likväl har N. O. HOLST i ett af kalkstensbrotten NO om Ö. Torp kunnat påvisa visserligen svagt markerade men dock fullt tydliga räfflor. Flertalet af dem har riktningarna N40°O och N38°O, några få N32°O och enstaka N25°O och N15°O. Dessa räfflor härröra tydligtvis af den nordostliga isströmmen (HOLMSTRÖMS högaltiska isström).

Enligt gängse mening har under istidens sista skede isen öfverskridit sydvästra Skåne i riktning SO—NV till S—N (HOLMSTRÖMS lågbaltiska isström). Räfflor å fast håll, inristade af denna isström, hafva ej blifvit iakttagna å ifrågavarande bladområde. Däremot omtalar HOLMSTRÖM² från utgräfningen af Trelleborgs ångfärjeläge bottenstenar, hvilka han anser med säkerhet hafva blifvit af nämnda isström afslipade och repade, sedan de blifvit fastkilade i bottenmoränen. Två större block visade tydlig stötsida mot SSO och hade öfre ytan och sidorna afslipade, det ena i riktning S 31°O—N31°V och det andra i S32°O—N32°V.

¹ Udden vid Stafsten S om Maglarp kan ej förklaras uppkommen på enahanda sätt. Såvidt man vet, ligger nämligen berggrunden här på 4 m. djup och t. o. m. mera under hafvets nivå.

² Den lågbaltiska isströmmens rörelseriktning vid Trelleborgskusten, Geol. Fören. Förhandl. Bd 34, sid. 574.

Jordlagren.

Jordlagren hafva inom bladområdet liksom i hela sydvästra Skåne en ganska betydande mäktighet. Som förut blifvit nämnt, hafva talrika djupborrningar blifvit utförda inom denna trakt, och tack vare dessa känner man numera tämligen väl jordlagrens mäktighet. I slutet af denna beskrifning finnes införd en tabell, upptagande samtliga borrhål inom bladområdet, om hvilka det varit möjligt erhålla säkra eller tillnärmelsevis säkra uppgifter.

Jordlagrens
mäktighet.

Om man bortser från bladets nordöstra hörn, som faller inom gränserna för den förut omtalade stora sänkan i berggrunden och där de fåtaliga borrhålen ej nått ned genom de mycket betydande jordlagren, tilltager i stort sedt jordlagrens mäktighet med landets allmänna stigning från S mot N. Under det att utmed kusten jordlagren i regel hafva en tjocklek af endast några få meter — något mera inom områdena för sänkorna, något mindre inom områdena för ansvällningarna i berggrunden —, är mäktigheten längs norra bladkanten mera än 30 m. De tolf nordligaste borrhålen med tillnärmelsevis tillförlitliga siffror lämna som medeltal 31,5 m. (lägst 25 m., högst 40,4 m.). Alla dessa borrhål äro belägna söder om det utmed kartbladets norra kant förefintliga högre området, inom hvilket mäktigheten torde något öfverstiga nämnda medelsiffra.

Inom den preglaciala sänkan i bladets östra och nordöstra del är mäktigheten vida mera. Sålunda uppgifves det, att man vid en djupborrning vid Näsbyholms herrgård till 119 (?) m. djup ej skulle träffat berggrunden och vid Lindby i Svens-

torps socken har ett 63 m. djupt borrhål ej nått ned till fast håll. Två djupborrningar vid Skifarps järnvägsstation och mejeri strax utanför ifrågavarande bladområde hafva visat jordlagrens mäktighet på bladet Ystad vara 90 och 84,9 m. resp., och en borrning vid Skurups mejeri på bladet Börninge Kloster träffade berggrunden på 64,3 m. djup.

De inom bladområdet uppträdande jordlagren kunna indelas på följande sätt.

Preglaciala aflagringar.

Sand med inlagringar af stenfri lera, hvilande direkt på kalkhällen och öfverlagrad af morän.

Glaciala aflagringar.

1. **Moränbildningar.** Jökellera och -grus.
2. **Supramarina aflagringar.**
  - a) *Isälfsaflagringar.* Rullstensgrus.
  - b) *Issjöaflagringar.* Platålera och med denna sammanhörande sand och grus, som kommit till afsättning i issjöar, i hvilka slamförande isälftar utmynnat.
  - c) *Senglaciala sötvattensbildningar.* Lera och sand samt biogena bildningar, afsatta i sjöar.
3. **Marina aflagringar.** Mosand och strandgrus, bildade i det senglaciala hafvet.

Postglaciala aflagringar.

1. **Supramarina aflagringar,** afsatta i sjöar och rinnande vatten. Dessa äro *mekaniska* sediment, svåmlera och -sand samt flygsand, *kemiska* sediment, kalktuff och kalkgyttja, och *biogena* sediment, torfdy och gyttja.
2. **Marina aflagringar.** Sand och grus, afsatta i Litorinahafvet.

Preglaciala aflagringar.

De preglaciala aflagringarna träda ingenstädes inom bladorområdet i dagen utan täckas af glaciala bildningar, hvarför de endast genom djupborrningar blifvit påvisade. De utgöras af mäktiga lager af en fin (stundom glimmerförande?) hvit sand med inlagringar af stenfri lera. Utmärkande för dem är deras rikedom på bärnsten, äfven om denna ej uppträder öfverallt. De hafva, som förut (sid. 11) blifvit nämndt, först nyligen genom HOLST blifvit närmare kända. De utfylla en ränna i berggrunden af $\frac{1}{2}$ mils bredd och ett djup af 60 m. eller mera under hafsyttans nivå, hvilken ränna kan följas från Skifarp i SO till trakten N om Landskrona i NV. Enligt HOLST äro de flodsediment från tiden närmast före landisens anryckning. HOLMSTRÖM åter håller för mera sannolikt, att de äro bildade i en sjö under nämnda tid.

Preglaciala
lager.

Den geologiska åldersbestämningen af ifrågavarande bildningar är grundad dels på deras läge mellan moräntäcket och berggrunden, närmast hvilken ett tunt rullstenslager ofta förefinnes, dels på i desamma anträffade växt- och djurfossil (mollusker och insekter). Växtlämningarna kunna hänföras till tre grupper nämligen tertiära växter, hvilka endast förekomma sekundärt, växter, som vuxit i eller vid floden och vittna om ett tempererat klimat, samt slutligen, i underordnad mängd, högnordiska sådana, som antagas hafva tillförts genom norrifrån kommande tillflöden och hvilka vittna om, att landisen vid tiden för ifrågavarande lagers bildning var i annalkande.

Det må ej lämnas oanmärkt, att åsikterna angående dessa aflagringars ålder äro mot hvarandra stridande; flera geologer anse dem nämligen vara interglaciala. Äfven om absolut bindande bevis för deras preglaciala ålder ännu ej blifvit förebragta, är det dock högst sannolikt, att de äro preglaciala. Materialets fina och alltigenom ensartade beskaffenhet synes

näppeligen vara öfverensstämmande med ett antagande, att de skulle vara interglaciala och alltså bildade af morän.

Då inom det nordöstra hörnet af bladet Trelleborg, där nämnda ränna går fram, djupborrningar äro sällsynta, äro ifrågavarande lager kända endast från fyra ställen på detta blad nämligen Getabäcksbron (vid kartkanten NV om Gerdslöfs kyrka), Näsbyholms herrgård, Näsbygård och Lindby. Tyvärr föreligga från samtliga dessa borrningar endast mycket ofullständiga och i detalj kanske mindre exakta uppgifter (se sid. 85); gemensamt för dem alla är likväl, att mäktiga lager af en fin, hvit sand, stundom med inlagringar af lera, underlagra moräntäcket. Intet af dessa borrhål uppgifves hafva nått genom aflagringarna i fråga; dock torde det, efter hvad man vet om deras läge i sänkans fortsättning in på de angränsande bladen Börringe Kloster och Ystad, knappast kunna betviflas, att desamma ligga direkt på kalkhällen.

Äfven utanför meranämnda sänka anträffas sandlager under moränen. Enligt flera brunnsborrares utsago lär man på enstaka ställen hafva påträffat ett lager sand eller grus närmast ofvan kalkhällen, hvilket dock oftast haft en mäktighet af endast några decimeter. Från ett par ställen omtalas dock sandlager af större mäktighet. Sålunda har man vid en brunnsborrning i Fuglie 250 m. N om kyrkan under en mäktig morän funnit ett mera än 9 m. mäktigt lager af sand med inlagrad stenfri lera. Vid Åkerslund i Gislöfs socken har anträffats ett 9,5 m. mäktigt sandlager mellan moränen och kalkhällen, och strax S om Vallby har man funnit ett liknande sandlager af 3—4 m. mäktighet och med enahanda stratigrafiska läge. Äfven i Maglarphöjden vid kartbladets västra gräns lär moränen underlagras af en mäktig sand.¹

Dessa senare submoräna bildningar äro ännu för litet kända för att deras verkliga natur skall kunna bestämmas. De

¹ Beskrifning till kartbladet Skanör, Sveriges Geol. Unders. Ser. Aa, N:o 112, sid. 7.

hafva hittills i likhet med de nyss omtalade preglaciala lagren hänförts till de s. k. diluviala bildningarna eller, såsom de ock blifvit kallade, hvitåsand och hvitålera, hvilka man antagit vara afsatta i sjöar, matade af smältvatten från den anryckande landisen. Emellertid vet man ju numera, att till dessa aflagringar äfven hänförts sådana af högst sannolikt preglacial ålder, bildade oberoende af landisen. Därmed är tydligtvis dock ingalunda sagdt, att alla hithörande aflagringar med liknande stratigrafiska läge skulle vara bildade på enahanda sätt.

Glaciala aflagringar.

Af samtliga jordarter intager moränen den ojämförligen största arealen, och alldenstund den utgör underlaget för öfriga jordarter med undantag af de preglaciala, är dess utbredning ännu större än kartan angifver. Den bildar ett sammanhängande, mot S aftunnande täcke öfver berggrunden och de preglaciala lagren, endast här och hvar doldt af isälf- och issjöaflagringar samt yngre bildningar.

Morän.

Moränen består af större och mindre block, grus, sand, mo och lerslam, utan någon sortering efter kornstorlek eller vikt blandade om hvarandra. Materialet till densamma har lämnats af lösa aflagringar, vittringsprodukter och från underliggande berggrund lösryckta klippblock, hvilket allt landisen burit med sig längre eller kortare väg och slutligen vid dess afsmältning aflagrat. Moränen kommer därigenom att mer eller mindre tydligt angifva beskaffenheten af den berggrund, på hvilken den hvilar och öfver hvilken den senast framfördes innan den aflagrades.

Man skiljer mellan bottenmorän, som legat under isen och därför är hårdt packad och har kantrundade och repade block, samt ytmorän, hvilken en gång legat inuti isen och är lösare samt har mera kantiga block. Den senare täcker den förra och har en i förhållande till denna obetydlig mäktighet.

Moränen är till ett djup af några få meter mer eller mindre rostfärgad och därunder blågrå, beroende på de ingående järnföreningarnas oxidationsgrad, i de förra hufvudsakligen oxid-, i de senare oxidulföreningar.

Inom en stor del af vårt bladområde gifver moränen upphof till en landskapstyp, som ingalunda är vanlig hos moränlandskap. Den bildar nämligen en vidsträckt, i hög grad jämn slätt, Trelleborgsslätten, hvaraf stora delar äro så plana, att de te sig som slätter i detta ords strängaste bemärkelse. Detta är, som förut blifvit nämndt, särskildt fallet med ett ganska vidsträckt område, som utbreder sig S om Anderslöf öfver Ö. Klagstorp, S. Åby och Simlinge ned till det marina området, i hvilket det öfvergår utan någon som helst topografisk gräns. Slättens norra gräns löper ungefärligen parallellt med och vanligen på något ringa afstånd S om landsvägen Malmö—Ystad; vid Anderslöf når den fram till landsvägen.

N om den egentliga slätten bildar moränen ett småupradt landskap, och utmed norra kartkanten Ö om Ö. Grefvie möter den sydligaste utlöparen af ett mera högländt och kulligt landskap, ett ändmoränlandskap. Moränryggarna och kullarna inom detta hafva å den del därpå, som faller inom vårt bladområde, ej någon förhärskande längdriktning.

Inom området utanför den egentliga slätten förekomma talrika små vattensamlingar och torfmossar i sänkorna. Fler-talet af dessa bäcken äro bildade genom moränernas upp-dämningar, men för andra synes det sannolikare antaga ett bildningssätt, som man tillskrifver de från Nordtysklands moränområde beskrifna »Sölle». De hafva uppstått vid smältningen af partier af dödis, som vid israndens tillbakavikande blifvit kvarlämnade och inbäddade i moränerna. Nämnda bäcken hafva rund eller oval form, ofta branta väggar och ett i förhållande till deras storlek icke obetydligt djup. Ett dylikt bäcken, beläget 1 km. NO om V. Värlinge by i Bodarps socken, har en diameter af 50 à 60 meter samt ett djup af ungefär 5 m.

Moränen är inom den ojämförligen största delen af bladområdet en fet lera och är hvad dess öfre del beträffar aflagrad af den lågbaltiska isströmmen. Endast inom ett helt litet område vid bladets norra kant, hvilket faller inom Anderslöfs, Grönby och västra delen af Gerdslöfs socknar, är den så mager, att den förtjänar benämningen morängrus. Materialet i denna senare angifver en transport med nordostisströmmen, äfven om enstaka baltiska block kunna förekomma.

Krosstensleran är i synnerhet på den egentliga slätten Moränlera. mycket fet, något mindre fet inom det kuperade området. Den är intill ett ringa djup, i medeltal 0,6 à 0,7 m., urlakad af det nedträngande dagvattnet, men därunder starkt kalkhaltig. Kalkhalten fortsätter dock på något enstaka ställe ända upp i ytan. Två analyser, utförda af d:r R. MAUZELIUS, hafva gifvit följande resultat:

Lokal.	Djup under jordytan i m.	Af funnen mängd CO ₂ beräknad mängd CaCO ₃ .
Åkerslund, Gislöfs s:n	1,1—1,3	19,1 %.
300 m. SO om Anderslöfs station	1,7	26,5 »

Analyserna äro grundade på den del af materialet, hvars kornstorlek understeg 0,7 mm. och som i den förra analysen utgjorde 83,6 %, i den senare 82,7 % af det hela.

Den stora kalkhalten i moränen antyder, att denna bildats till stor del af kritbergarter. Om man granskar de ur moränen sammanplockade, här och hvar i högar upplagda blocken, finner man dock, att dessa till öfvervägande del utgöras af urbergsbergarter och sandstenar; kritbergarter, flinta och Saltholmskalk, komma först i tredje rummet. Anmärkas bör emellertid, att kalkstenen såsom varande mjukare än de förstnämnda bergarterna vida lättare än dessa blifvit sönderkrossad.

Block.

100 stenar af minst en knuten hands storlek, utplockade af en stenhög vid Alstadgård, fördelade sig på följande sätt:

gneiser, graniter och grönstenar	61 st.
brunnröd, ofta ljusfläckig sandsten	25 »
kambrisk sandsten (fr. Simrishamnstrakten)	2 »
flinta och kritkalksten	11 »
Bredvadsporfyrr	1 »

Ett liknande förfaringssätt med en stenhög N om St. Slågarps kyrka lämnade följande resultat:

gneiser och graniter	55 st.
brunnröd, ofta ljusfläckig sandsten	21 »
kambrisk sandsten	9 »
flinta och Saltholmskalk	12 »
röd ortocerkalk	1 »
grå silurkalk (förmodligen ortocerkalk)	1 »
rapakiviartad kvartsporfyrr	1 »

Anmärkningsvärdt är, att den brunröda sandstenen kan uppgå ända till 20 à 25 %; den är mycket lik Gäfflesandsten och är i hvarje fall att hänföra till de baltiska blocken. Af öfriga baltiska ledblock må nämnas röd och brun Östersjökvartsporfyrr samt diabasmandelsten af de af d:r HEDSTRÖM från morän på Gottland beskrifna typerna, åländsk rapakivi och åländsk kvartsporfyrr. De träffas spridda öfver hela bladområdet äfven i närheten af kartbladets norra gräns vid Gerdslöf, Allarp och Stafvesjö. Inom området för morängruset och närmast S därom äro de dock sällsynta och träda där tillbaka för block af småländskt och blekingskt ursprung.

Af de merendels fossilrika tertiära sandstenar, som äro vanliga i trakten af Ystad, hafva enstaka block anträffats vid Kulladal (S om Gylle), Tegelberga, Fru Alstad och Skurup.

Af såväl teoretiskt som praktiskt intresse äro de stora block af skrifkrita, som äfvenledes af den från SO eller S kommande landisen medförts från sydligaste delen af Östersjöns bäcken och nedlagts i sydvästra Skånes moräner. Dylika kritblock finnas inom ifrågavarande bladorråde vid Jordberga, Ulricelund i Önnarps socken, straxt N om gården N:o 4 Gerdslöf 1 $\frac{1}{4}$ km. VSV om kyrkan samt enligt J. JÖNSSON¹ i flera backar mellan Ulricelund och Allarp äfvensom på ett par ställen 1 $\frac{1}{4}$ km. V om Önnarps kyrka. Skrifkrita har äfven anträffats vid dikesgrävning på flera ställen i dalgången S och SV om Domme i Fru Alstads socken samt förmodligen vid brunnsbörning vid en gård i Fuglie socken 1,100 m. N om kyrkan (se sid. 74). Vidare uppgifves skrifkrita vara iakttagen i V. Alstads socken ett stycke NO om Alstads station samt N om St. Markie straxt N om landsvägen. Dessutom har på åtskilliga ställen såsom t. ex. 1 km. N om Alstads järnvägsstation och $\frac{3}{4}$ km. SV om Ulricelund straxt V om sockengränsen mellan Gerdslöf och Önnarp iakttagits, att moränleran inom mindre områden är starkt uppblandad med söndersmulad skrifkrita.

Bergarterna i de nämnda kritblocken är ren, hvit skrifkrita med flinta och visar ofta tydliga spår af stark pressning. Gränsen till omgifvande morän är vanligen skarp, men stundom förefinnes en successiv öfvergång. Kritblockens storlek är ej närmare bestämd men kan antagas vara mindre än storleken af Malmötraktens kritblock. Flerstädes ligga de så ytligt, att de täckas endast af ett tunt lager mylla. Vid Ulricelund anträffas sålunda krita straxt under myllan på flera ställen inom ett område af flera hektars areal. Måhända bildar den här ej ett sammanhängande block utan flera. Dess mäktighet uppgår vid Ulricelund stundom endast till 1 à 2 m.

¹ Om förekomsten af skrifkrita vid Näsbyholm i Skåne, Geol. Fören. Förhandl. Bd 5.

Skrifkritan är tämligen rik på makroskopiska fossil, och särskildt från Jordberga och Ulricelund äro åtskilliga släkten och arter kända.¹ Försteningarna visa dess samhörighet med Öfre senon eller den s. k. mucronatakritan; blocket vid Ulricelund tillhör dess yngsta zon, karakteriserad af *Trigonosema pulchellum* NILSS. och *Scaphites constrictus* Sow., den vid Jordberga åter en något äldre afdelning.

Skrifkritan har tillgodogjorts vid Jordberga, men därvarande kritbruk blef i början af 1880-talet nedlagdt på grund af då rådande obekväma kommunikationer och stark konkurrens från kritbruken vid Malmö. Ett kritbruk har år 1911 börjat anläggas vid Ulricelund; man har beräknat här kunna producera 2,000 à 3,000 fat à 350 kg. slammad krita pr år.

»Hanö-
stenen.»

Ett block, som måhända ock kan förtjäna omnämnas, alldenstund det visar, hurusom äfven vid Skånes kuster drifisen förmår flytta block af ganska betydande storlek, är den s. k. Hanöstenen. Den ligger i Östersjön ungefär 200 m. från land utanför Trelleborgs Östergärde och skjuter $\frac{1}{2}$ m. upp öfver vattenytan. Blocket, hvars vikt torde uppgå till ungefär 40 ton, består af en grå, tämligen småkornig granit, högst sannolikt identisk med den s. k. Halengraniten eller Spinkamålagraniten inom västra Blekinge och angränsande del af Skåne, i hvilken trakt alltså dess moderklyft torde vara att söka. Enligt folksäggen skulle det under början af 1800-talet vara af drifis transporteradt hit från Hanö, hvaraf dess namn. Blocket låg emellertid till en början ej på den nuvarande platsen utan ett hundratal meter närmare land. I februari månad 1880 (eller 1881?) gaf det sig åter ut på irrfärder och dref med ett isflak ett stycke till sjöss men bars därefter åter mot land och nedlades utanför dess gamla plats.

¹ Utom i förut nämnda uppsats af J. JÖNSSON omtalas fossil från ifrågavarande kritlokaler af J. C. MOBERG, Cephalopoderna i Sveriges kritsystem, Sver. Geol. Unders. Ser. C, N:o 63 samt A. HENNIG, Om skrifkritan i Skåne, Geol. Fören. Förhandl. Bd 20.

Moränleran är på den egentliga slätten ganska blockfattig. Detta kan till en del vara skenbart och bero därpå, att i denna gamla kulturbygd alla större block under årens lopp blifvit bortplockade, men leran synes likväl aldrig hafva varit rik på block, hvilket torde gälla icke allenast ytlagren utan, att döma af djupborrningarna, äfven moränens undre delar. Man har nämligen på åtskilliga ställen borrat genom moräntäcket utan att stöta på något block så stort, att det behöft sprängas. Denna relativt ringa blockfrekvens synes hafva sin grund ej endast däri, att moränen bildats till mycket stor del af mjukare bergarter, som lätt sönderkrossats, utan torde äfven bero därpå, att före isens framryckande bildade lösa aflagringar lämnat en väsentlig del af det material, hvaraf moränen består.

Morängrus uppträder som nämndt endast inom ett helt litet område utmed kartbladets norra gräns inom Anderslöfs, Grönby och västra delen af Gerdslöfs socknar, hvilket område utgör den sydligaste utlöparen af ett från Romeleåsen mot V och S sig utbredande bredt bälte. Gränsen mellan moränlerans och morängrusets område är ej skarp, och inom den ringa del af det senare, som faller inom kartbladet Trelleborg, är gruset redan något lerigt. Den grusiga beskaffenheten förorsakas däraf, att moränen är bildad till mycket stor del af urbergsmaterial, till en del från Småland och Blekinge, såsom blocken visa; men därtill kommer att denna morän är aflagrad vid isens rand, där smältvatten spelat en stor roll och bortsköljt finare material därur.

En grustäkt 400 m. NV om Älholmen har lämnat en inblick i byggnaden af moränhöjderna utmed kartbladets norra gräns. Den 6 m. höga skärningen visade en alltigenom vittrad, tydligt bankad, mager morän, stupande cirka 30° i ungefär nordvästlig riktning. Bankar af typiskt moränmaterial, ofta mycket hårdt packadt, växellagrade med tunnare sådana af mer eller mindre uttvättadt löst grus. Blocken i denna grustäkt utgjordes till största del af urbergsbergarter, hufvudsakligen

gneiser och graniter men äfven hälleflinta, hvarjämte kritbergarter voro mycket allmänna. Vidare kunde här iakttagas grå och röd ortocerkalk m. fl. gråa siluriska kalkstenar, kalksten med *Eurycare*, alunskiffer, colonusskiffer, cyrtograptus-skiffer, skiffrig kalkhaltig sandsten (paradoxidessandsten?), underkambrisk sandsten, porfyr (ej närmare bestämd). Blocken antyda en blandning af den nordöstra och den sydliga isströmmens moräner, och moränbankarnas stupning synes visa, att isen, när denna morän aflagrades, här skridit fram i riktning mot NV.

Isälfsgrus. Isälfsgruaset eller som det äfven benämnes glacifluvialt grus eller rullstensgrus består ursprungligen af moränmaterial, som drifvits fram af älfvar, hvilka, matade af landisens smältvatten, störtat fram i tunnlar under isen. Under denna transport har gruset blifvit rundadt och nött. Då älfvarna nått närheten af isranden och strömhastigheten på grund af utvidgning af tunneln minskats, har det medförda gröfre materialet kunnat afsätta sig. Sanden och lerslammet hafva spolats ut i sjöar eller hafvet, där det afsatt sig och bildat glacialsand eller mosand och glaciallera eller hvarfvig lera.

Isälfsgrus har ej stor utbredning inom ifrågavarande kartbladsområde, äfven om det här uppträder i en mängd vanligen smärre förekomster. Det är oftast ej möjligt att någon längre sträcka följa grusbildningarna, något som äfven försvåras af att gruset ej sällan täckes af morän. Många grusförekomster äro endast lokala inlagringar af grus i morän och hafva ofta så ringa utbredning och mäktighet, att de på den egentliga slätten, där gruset är sällsynt, blifvit helt utnyttjade och allt grus därifrån bortfördt.

Isälfsgruaset når inom detta kartblad ingen större mäktighet: inom de mindre förekomsterna öfverstiger den ej 2 à 3 m. Gruset är i allmänhet tämligen horisontellt lagradt och saknar större diskordanser. Det är afsatt i jämförelsevis långsamt rinnande älfvar, hvilket äfven framgår däraf, att

gruset stundom ersättes af sand, såsom förhållandet är S om Skegrie kyrka, strax Ö om Skegrie station och NV om S. Åby. Flera små supramarina sandförekomster S om Simlinge och S. Åby, hvilka å kartan betecknats som mosand men hvilkas verkliga natur är tvifvelaktig, höra måhända äfven till de glacifluviala bildningarna. Isälfsgruset är vanligtvis kalkhaltigt någon gång ända upp i ytan. Stundom har kalken anrikats kring sprickor i gruset, så att detsamma blifvit sammankittadt däraf. Dylika partier skilja sig redan genom sin ljusare färg från det öfriga gruset.

Inom bladområdets västra del hafva rullstensåsarna tydlig sydsydost-nordnordvästlig riktning, sammanfallande med den lågbaltiska isströmmens rörelseriktning i denna trakt. I dess östra del, där dock förhållandena äro mindre tydliga, synes deras riktning vara nordost-sydvästlig eller ostnordost-väst-sydvästlig.

Mellan Maglarp och Bodarp går rullstensgrus i dagen i flera kullar, hvilka tillhöra en in på bladet Skanör fortsättande ås, som i beskrifningen till nämnda blad blifvit kallad Herrestorps-åsen. Den har på bladet Skanör tydlig åsform och sydsydost-nordnordvästlig riktning med genomgående nordlig stupning af gruslagren. Följer man denna ås från nämnda blad mot S, finner man, att den på bladet Trelleborg till en början grenar sig men längre mot S är utjämnad af det senglaciala hafvet, så att endast enstaka kullar sticka upp öfver slätten. Materialet i densamma är, som förut nämnts, kring Skegrie och Maglarp en tämligen fin sand, stundom mycket kalkhaltig.

Måhända äro flera af de å kartan såsom strandgrus utmärkta grusförekomsterna mellan V. Värlinge och Skegrie järnvägsstation samt V om Ståstorp hvad grusets undre del beträffar äfven att hänföra till denna ås. Strandgruset skulle i dylikt fall endast utgöras af grusets öfre, af det senglaciala hafvet omlagrade del.

Arrie-åsen. Den på Börringe Kloster uppträdande Arrie-åsen, som nästan i ett sammanhang går från Oxie mot SSO till Ingelstad och med mindre afbrott vidare i samma riktning, kan följas in på bladet Trelleborg Ö om Ö. Grefvie ned förbi Steglarp. Den har dock här ej åsform utan bildar ett kuperadt fält. En vidare fortsättning mot SSO af samma ås torde den lilla tillplattade grusrygg vara, som uppträder strax NO om Ö. Värlinge by. I en grustäkt i dess norra och högsta del kan iakttagas hurusom gruslagren stupa omkring 10° i nordlig riktning.

Källstorps-åsen. Vid Källstorp uppträder en rullstensås, som går i dagen V om Källstorps kyrka, och förmodligen bör äfven gruset Ö och SO om Jordberga hänföras till denna ås, hvars längdriktning är nordost-sydvästlig. I en grusgraf i dess västra del hafva iakttagits horisontella lager och sådana med västlig och sydvästlig stupning.

Gabelljungs-platån. Vid Gabelljung bildar glacifluvialt grus en dominerande platå med mot V, S och Ö branta sluttningar. Detta grus synes vara bildadt i samband med platåleran på slätten NV därom i och vid randen af det isdämda bäcken, hvare denna aflagrats. Grusplatån utgör ett mynningsdelta för en i ifrågavarande bäcken utmynnande från S eller SO kommande isälf. I en grustäkt i platåns nordvästra rand visa gruslagren genomgående svagt nordvästlig stupning.

Platån begränsas mot V af en ganska djup sänka, som skiljer densamma från lerslätten. Denna sänka torde hafva tillkommit på det sätt, att vid tiden för grusets och lerans afsättning is legat på platsen för densamma och här hindrat sedimentationen. Detta antagande synes mera sannolikt än det, att sänkan skulle hafva uppstått genom erosion vid och efter bäckenets aftappning.

Kartbladets öfriga grusförekomster hafva alla, med undantag af den längs Gislöfsån, ringa uträkning. De största anträffas vid Rydeholm, där gruset bildar en tämligen jämn

slätt, vid Anderslöf, där numera större delen af gruset blifvit bortförd, samt vid Haglösa.

Glacifluvialt grus kan följas längs Gislöfsån nästan utan afbrott från L. Markie öfver Bösarp och S. Virestad till Gislöf och uppträder här på ett helt annat sätt än det förut omtalade. Det bildar ingen ås utan går i dagen i de svaga slutningarna af Gislöfsåns lilla dalgång. Det är afsatt i vågräta eller mycket svagt dels inåt dalen, dels mot S stupande lag; dess mäktighet synes ej öfverstiga 2 à 3 m. Rullstenarna äro till stor del baltiska; följande hafva iakttagits: Bredvadsporfyr, brun Östersjö-kvartsporfyr, röd sandsten, cardiolaskiffer, alunskiffer, flinta (i stor mängd), grå kambrisk sandsten, Kalmarsunds kvartsitiska sandsten, småländsk hälleflinta, röd Växjögranit (?).

Den glacifluviala ström, som aflagrat detta grus, har helt följt den nutida obetydliga dalgången. Det synes därför antagligt, att gruset blifvit afsatt i en ström utanför den tillbakavikande isranden.

ONO om Ö. Torp, Ö om och invid järnvägen, uppträda betydande mängder grus, bildande en låg, ganska bred rygg, som löper i nordvästlig riktning upp mot den punkt, där de båda bäckarna från Hemmesdynge och Espö sammanflyta. Efter ett kort afbrott kan denna grusrygg, fastän täckt af mosand, följas ytterligare halfannan kilometer Ö om nämnda punkt med till en början ostnordostlig och därefter nordostlig riktning. I dess sydvästra del finnas vidsträckta skärningar, som visa ett väl skiktadt, horisontellt lagradt, 3 à 4 m. mäktigt grus, täckt af ett tunt lager mosand.

SO om St. Bedinge finnes en liknande platt grusrygg af västsydväst-ostnordostlig riktning; i en grustäkt i dess östra del synes ett groft, blockrikt, ej tydligt skiktadt, ända till 5 m. mäktigt grus.

Nämnda båda grusryggar hafva af HOLST blifvit kartlagda som strandgrus. Det synes dock mindre troligt, att det sen-glaciala hafvet, som bevisligen dragit sig tillbaka mycket

hastigt och hvilket inom större delen af bladorrådet i endast helt ringa grad förmått omlagra moränen, här skulle kunnat aflagra ett strandgrus af betydande mäktighet. Det förefaller därför mera sannolikt antaga, att ifrågavarande grus är aflagradt af en isälf vid den i hafvet liggande isranden. Den betydande mäktighet och utbredning mosanden har inom denna del af kartbladet jämfördt med trakten längre väster ut antyder ock, att inom förstnämnda område isälftar utmynnat direkt i hafvet.

Af järnockra
och mangan-
föreningar
färgadt grus.

Det glacifluviala gruset (samt strandgruset?) är på flera ställen nedanför den marina gränsen i enstaka partier af järnockra färgadt lifligt rödgult eller af manganföreningar svart. Tydligast har detta framträdt i en grustäkt omedelbart SO om hållplatsen i Mellanköpinge. Sommaren 1911 var i nämnda grustäkt blottad en profil af mera än 100 m. längd och fullt 3 m. höjd genom gruset ned till den underliggande moränen. Gruset, som täckes af marin sand af ungefär $\frac{1}{2}$ m. mäktighet, är i sin öfre del ett rullstensgrus af vanligt utseende, i sin undre del däremot starkt färgadt. De färgade lagren, hvilkas hela mäktighet uppgår till något mer än 1 m., hafva öfverst en kol svart rand, vanligen endast 0,05 m. men undantagsvis 0,25 m. mäktig. Under denna äro de alltigenom lifligt rödgula. Den svarta randen kan följas med ett par korta afbrott längs hela profilen. Den förlöper i stort tämligen horisontellt och på samma gång parallellt med den gruset underlagrande moränens yta. De färgade lagren komma därför att i olika delar af profilen träffas på olika djup, $2\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{2}$ m., under grusets öfre yta. Vanligen löper den svarta randen parallellt med skiktningen, men man ser äfven exempel på, att den går fram fullständigt oberoende af denna.

Allteftersom gruset bortföres, ändrar profilen utseende men visar dock samma inbördes förhållande mellan färgade och ofärgade lager. Den undre grusmassan är dock ej alltigenom rostfärgad utan innesluter partier af ofärgadt grus, liksom

omvänt det öfre, ofärgade gruset kan innesluta små partier af rostfärgadt grus.

Liknande mangan- och rostfärgade lager hafva iakttagits på flera ställen i grus nedanför den senglaciala marina gränsen. Dock hafva de på dessa senare ett vida mera sporadiskt uppträdande än i grustakten vid Mellanköpinge hållplats.

Färgningen af gruslagren har försiggått efter det att dessa aflagrats och har uppkommit genom utfällning af mangan- och järnföreningar, förmodligen ur en forntida, högre liggande grundvattenström, som runnit fram i gruset längs dess underlag, moränleran.

Det från ytan nedsipprande dagvattnet har oftast ej nått ned till nämnda färgade lager. Den gräns, hvartill detta nedträngt, är i den ifrågavarande och andra skärningar i grus i denna trakt mycket tydligt framträdande. I grustäkternas väggar ter den sig som en i förhållande till jordytan mycket oregelbundet förlöpande chokoladbrun rand, som vanligen håller sig på ett djup af $\frac{1}{2}$ —1 m. men på enstaka ställen tränger ned till 2 à 3 m. under ytan.

Ifrågavarande gränsszon är med hänsyn till beskaffenheten af materialet i densamma anmärkningsvärd. Den håller nämligen en afsevärd mängd af nedsipprande vatten medförd och däri anrikad lersubstans, hvilken sammankittar gruset till en moränlik massa, som i torrt tillstånd besitter stor hårdhet. Den betydande lerhalten är så mycket mera iögonenfallande, som ej endast det öfverliggande, uttvättade utan äfven det underliggande, icke uttvättade gruset är löst och till synes fritt från leriga beståndsdelar.

Det af isälffarna medförda lerslammet svämmades af dessa Glaciallera.
ut i supramarina bäcken eller i hafvet, där det aflagrades och bildade glaciallera eller hvarfvig lera. Supramarin glacial lera har i sydvästra Skåne, hufvudsakligen på gränsen mellan områdena för morängruset och moränleran, relativt stor utbredning. Den uppträder här på ett säreget sätt uppe på de

större höjderna, hvilka den likt ett täcke bekläder och afjämnar, och har därför ansetts förtjänt af ett särskildt namn, platålera.¹

De bäcken, i hvilka denna bildats, hafva varit helt eller delvis omgärdade af is och hafva följaktligen, sedan isen afsmält, förlorat sin bäckenform. Vid uppkomsten af desamma hafva uppdamningar af den lågbaltiska isströmmen spelat stor roll.

Platåleran har i denna trakt sin hufvudsakligaste utbredning å kartbladet Börringe Kloster och uppträder inom bladet Trelleborg utmed dess norra rand mellan Ö. Grefvie och Gerdslöf endast med sina yttersta förposter mot S. Den västligaste förekomsten anträffas å ömse sidor om landsvägen N om St. Slågarp, den östligaste vid Allarp V om Gerdslöf, hvarjämte en helt liten, enstaka liggande fläck af samma lera är iakttagen i Svenstorps socken 1 1/2 km. SSO om kyrkan. Mellan de båda förstnämnda fyndigheterna, hvilka äfven de äro helt små, förekommer leran uppe på platåerna i stora sammanhängande fält, här och hvar afbrutna af öformigt uppstickande moränkullar.

I regel ligger leran som en kalott uppe på platåerna och sträcker sig endast mera sällan utför dessas sluttningar. Ett undantag från denna regel finner man vid det stora lurfältet NV om Gabelljung, där leran under en kortare sträcka fortsätter från den högre slätten utan afbrott öfver delvis ganska branta sluttningar ned på en lågslätt S om platån. Äfven å den lilla förekomsten OSO om Tegelberga och V om samt intill sockengränsen mellan V. Alstad och Fru Alstad, där leran synes hafva relativt ringa mäktighet, lägger den sig ej endast öfver moränkullarna utan äfven öfver sänkorna dem emellan.

Lerans mäktighet kan variera ej obetydligt men synes på något afstånd från platåernas kanter och de öformigt upp-

¹ A. H. WESTERGÅRD, »Platålera», en supramarin hvarfvig lera från Skåne, Geol. Fören. Förhandl. 1906, Bd. 28, sid. 408.

stickande moränkullarna vanligen uppgå till 2 à 3 m. Den har sålunda genom borrhningar befunnits vara NV om Domme 2,5 m., N om Ugglarp 2,3 och 2,4 m., på lågslätten N om Ugglarpsplatån strax utanför kartbladets gräns 6,3 m., och NV om Stäfvesjö skall den enligt uppgift hafva befunnits uppgå ända till 7,3 m. Dessa båda senare siffror torde dock böra betraktas som exceptionellt höga.

Leran är till färgen brungrå, är stenfri och i regel mycket fet. Den är till ett djup af i medeltal $\frac{3}{4}$ m. vittrad och kalkfri men under denna zon starkt kalkhaltig och åtminstone understundom tydligt hvarfvig. Små, hårda, ljusgråa eller brungråa konkretioner, som till största delen bestå af kolsyrad kalk och endast sällan nå mera än 3 mm. i diameter, äro vanliga däri. Ett lerprof från Ålholmen N om Anderslöf, taget 1,3 m. under jordytan och 0,4 m. under den kalkfria vittringszonen, har blifvit analyseradt af R. MAUZELIUS. I detta befanns mängden kalkkonkretioner af minst 0,7 mm. diameter uppgå till 0,6 %. Återstoden höll 22,4 % CaCO_3 (och MgCO_3).

Såvidt hittills är känt, hafva lämningar af växter och djur ej anträffats i den egentliga platåleran. Issjöleror, hvilka torde vara bildade ungefär samtidigt med denna, hafva emellertid på enstaka ställen å de angränsande bladen Böringe Kloster och Ystad befunnits fossilförande.¹

Leran underlagras stundom af sand; detta har kunnat iakttagas på flera ställen, exempelvis i en skärning vid Tegelberga. Ej sällan går sand och äfven grus i dagen vid randen, framför allt den södra eller sydöstra, af de bäcken, hvari leran bildats. Ofta finner man i detta fall, att terrängen sluttar något litet från randen in mot lerslätten. Betydande mängder grus och sand uppträda, som förut blifvit nämndt, vid sydöstra och södra randen af det stora lerbältet NV om

¹ A. G. NATHORST, Några ord om förhållandet mellan Skånes issjösediment och dess senglaciala växtförande aflagringar, Geol. För. Förh. Bd. 32, sid. 219 samt A. H. WESTERGÅRD, anf. arbete, sid. 6.

Gabelljung, hvilket fortsätter in på kartbladet Börringe Kloster upp till Hafgård och Börringe järnvägsstation. Detta visar, att de slamförande älfvarna runnit fram mot N eller NV; de torde alltså haft ungefär samma riktning som den lågbaltiska isströmmen.

På enstaka ställen utmed randen af lerplataerna synas korta men ganska djupa dalgångar, genom hvilka de bäcken, hvori leran afsatts, blifvit uttömda. Dylika små raviner finnas N om Ugglarp, strax väster om Stäfvesjö och $1\frac{1}{4}$ km. NV om Gabelljung. Den sistnämnda, som är typiskt utbildad, är vid platåranden 75 m. bred och 8 m. djup men aftager snart mot N inåt lerslätten samt är något mer än $\frac{1}{2}$ km. från randen helt utplånad. Uppe på platån upptager den flera små sidodalar. Dalgången vid Stäfvesjö är bredare än denna och har en längd af fullt 1 km. Alla ifrågavarande dalgångar på detta bladoråde hafva nord-sydlig riktning.

Det sen-
glaciala
hafvet.

Då landisen afsmälte och lämnade sydligaste Skåne isfritt, stod Östersjön, som då hade karaktären af ett ishaf, högre än den gör nu. Den tillbakavikande isranden följdes emellertid hack i häl af en landhöjning, som försiggick i raskt tempo och redan tidigt under senglacial tid gjorde Skåne landfast med Danmark, hvarigenom södra Östersjön förvandlades till en isdämd sjö, den sydbaltiska issjön.

På grund af den hastigt försiggående landhöjningen äro de spår, det senglaciala hafvet lämnat efter sig i denna trakt, öfver stora områden mycket svagt framträdande. Detta gäller i synnerhet hafvets strandlinje vid tiden för dess största utbredning. En noggrann undersökning af moränen inom kustbältet visar likväl, att densamma upp till en viss höjdkurva, äfven där den saknar en mera tydlig sandbetäckning, är i ytan af det senglaciala hafvet svallad och ombildad till sand, hvilken inom stora områden dock är mycket tunn och helt omvandlad till mylla. Dessutom hafva på skilda ställen och nivåer iakttagits alltid mycket svagt utbildade

sand- och grusryggar samt afsatser, hvilka torde vara vallar och terrasser, bildade vid det senglaciala hafvets strand.

Den högsta marina gränsen (M. G.) har blifvit fastställd genom afvägning af de högst belägna strandmärkena och den höjdkurva, intill hvilken moränen visat spår af marin bearbetning, ett arbete som utförts af Rektor O. BOBECK. Detta har varit en mycket vanskligh uppgift. Det senglaciala hafvets strandmärken uppträda nämligen synnerligen sporadiskt och hafva ursprungligen varit mycket svagt utbildade, hvar till kommer att desamma genom århundradens odling blifvit så godt som helt utplånade. Det marina sandtäcknet, som ofta ett godt stycke nedanför M. G. är helt tunt, blir allt tunnare ju närmare man kommer nämnda gräns, på samma gång som myllan blir mera lerig, hvarför M. G. ingalunda kommer att sammanfalla med någon tydligt utbildad gräns med hänsyn till jordartens beskaffenhet. Om man emellertid från den kartlagda M. G. aflägsnar sig ett hundratal meter i ena eller andra riktningen, skall man dock i regel finna, att myllan ändrar karaktär: ofvanför gränsen är den genomgående mera lerig, nedanför densamma åter mera sandig.

Högsta
marina
gränsen.

På angifvet sätt har kunnat fastställas, att det senglaciala hafvet under dess största utbredning inom bladområdets mellersta del stått ungefär $15\frac{1}{2}$ m. öfver Östersjöns nuvarande yta och att M. G. stiger såväl mot Ö som mot V, så att den vid bladområdets östra och västra gränser går upp till cirka 18 m. ö. h.

Af de alltid mycket otydliga strandvallarna må följande nämnas. I St. Isie vid kartans höjdsiffra 52, $1\frac{1}{2}$ km. NO om Ö. Torps kyrka, har iakttagits en i Ö och V gående låg rygg med en till mylla omvandlad, på djupet något stenig sand af ungefär 1 m. mäktighet, hvilken bildning torde vara tillkommen vid det senglaciala hafvets strand; den når en höjd af 15,39 m. ö. h. Två mindre framträdande små sandryggar hafva anträffats $\frac{3}{4}$ km. SO och SSO om Espö kyrka och vid afvägning lämnat höjdsiffrorna 15,57 och 15,35

m. resp. Nämnda tre strandvallar torde ungefärligen angifva det senoglaciala hafvets högsta gräns.

Men vanligen ligga strandvallarna på lägre nivå. $1\frac{1}{2}$ km. NO om Ö. Torps kyrka och 600 m. SV om den å kartan utmärkta hällkistan har observerats en mycket låg men relativt tydlig strandvall, som når en höjd af 14,22 m. En äfvenledes helt låg vall har iakttagits 600 m. NV om Böste fiskläge och ligger på 8,29 m. höjd. En liten sandrygg, förmodligen äfven en strandvall, af ostnordost-västsydvästlig riktning uppträder invid bladområdets västra gräns rakt V om Maglarps nya kyrka. Den når i sin östra del en höjd af 9,62 m. och är i sin västra på bladet Skanör belägna del något lägre.

I terrängen mycket svagt framträdande små afsatser, hvilka tolkats såsom erosionsterrasser, bildade vid det senoglaciala hafvets strand, hafva på ett par ställen äfvenledes kunnat iakttagas; de äro dock ännu otydligare än strandvallarna.

Strandgrus. Materialet i de nämnda strandvallarna är mera sandigt än grusigt. Senglacialt strandgrus finnes äfven inom bladområdet, men ofta erbjuder det stor svårighet att skilja det samma från glacifluvialt grus; och där detta senare uppträder inom det marina området är det alltid till något djup svalladt eller täckt af mosand. Där skärningar finnas, kunna dessa ofta lämna bestämdt besked om grusets natur, men detta är dock ej alltid händelsen, och i mångt fall synes det omöjligt att med säkerhet afgöra, om gruset är ett verkligt strandgrus eller ett i ytan svalladt glacifluvialt grus.

SO om St. Bedinge och ONO om Ö. Torp angifver kartan senglacialt strandgrus, men af skäl, som förut omtalats, synes det sannolikare antaga, att detta grus är glacifluvialt och endast i sin öfre del omlagradt af det senoglaciala hafvet. Och måhända äro äfven flera af de S om V. Värlinge och Ståstorp uppträdande som strandgrus betecknade grusförekomsterna lokalt omlagradt glacifluvialt grus, på något djup liggande i orubbadt läge.

Gränsen mellan det orubbade glacifluviala gruset och det öfverliggande omlagrade är ej alltid tydlig. Särskildt tydlig har den framträdt i en liten grustäkt strax Ö om skärningspunkten mellan landsvägen Trelleborg-V. Tommarp och järnvägen mellan samma orter. I denna har iakttagits ett knappt $\frac{1}{2}$ m. mäktigt lager marin sand och grus, som med skarp diskordans täcker lodrätt ställda skikt af glacifluvialt grus.

Äfven en liten grusrygg, belägen strax Ö om nyssnämnda lokal vid kartans höjdsiffra 35, hvilken grusbildning med hänsyn till form och läge väl skulle kunna misstänkas vara en strandvall, består af glacifluvialt grus, i hvilket den marina omlagringen ej sträcker sig längre ned än ungefär $\frac{1}{2}$ m. Under nämnda djup hafva iakttagits skrynkliga skikt af sand och grus, som mot N stupa in under morän.

Den senglaciala marina sanden eller mosanden utbreder sig likt ett täcke af växlande tjocklek öfver kustbältet nedanför M. G., närmast Östersjön och i ådalarna öfverlagradt af postglaciala bildningar. Sanden aftager i mäktighet, i samma mån som man aflägsnar sig från kusten. Inom en stor del af det submarina området har sanden endast helt ringa mäktighet och kan till och med praktiskt taget saknas. Störst är mäktigheten inom ett bredt bälte, som från Ö. Torp sträcker sig till den östra bladkanten. Inom Ö. Vemmenhög och Tullstorp uppgår den sålunda ännu obetydligt nedanför den afvägda M. G. till 1 à 2 m. Äfven i Maglarpsåns dalgång har mosanden större mäktighet.

Mosand.

Inom betydande delar af det submarina området, hufvudsakligen inom kartbladets mellersta och västra del, har sandtäcket så ringa mäktighet, att det helt blifvit omvandladt till mylla. Där detta är fallet och alfven utgöres af icke svallad morän (eller isälfsgrus), visar kartan ej mosand utan morän (resp. isälfsgrus).¹ Å ifrågavarande områden träffas

¹ Det är tydligt, att, alldenstund sandtäcket så småningom tunnar ut, de gränser, som uppdragits mellan morän och mosand, äro endast ungefärligen riktiga.

moränen redan på ett djup af $\frac{3}{4}$ à 1 m. närmare kusten och 3 à 5 dm. i närheten af M. G. På sluttningar vettande mot S, hvilka varit fritt exponerade för det senglaciala hafvets vågsvall, finner man ej sällan sandtäcket hafva något större mäktighet än i den närmaste omgifningen. På ställen åter, där marken sluttar från hafvet och hvilka legat i lä för vågorna, tunnar sandtäcket ut och kan stundom så godt som helt saknas. Detta senare är exempelvis fallet med ett område S om L. Bedinge.

Den relativt stora mäktighet, som mosanden inom bladets östra del samt längs Maglarpsån besitter, beror på här utmynnande isälftar. Tydligtvis har äfven redan aflagradt glacifluvialt material, särskildt där detta utgjorts af sand, såsom fallet exempelvis är kring Skegrie, kunnat af vågorna spridas ikring. Inom de områden, där den marina betäckningen är tunn, har sanden bildats af morän på stället genom ursköljning och bortspolning af lerpartiklarna ur moränens ytlager.

Ishafslera.

Ishafslera, i likhet med mosanden aflagrad i det senglaciala hafvet, fastän på djupare vatten, träder ingenstädes i dagen inom bladområdet. På enstaka ställen i närheten af kusten, såsom t. ex. vid Dybeck, lär man vid brunnsgräfningar och -borrningar anträffat en stenfri lera underlagrande mosand, hvilken lera måhända är ishafslera.

Senglaciala
sötvattens-
bildningar.

I samma mån landisen afsmälte, började förefintliga bäcken att fyllas med däri nedsvämmade sand- och lerafflagringar. Under senglacial tid, då växtligheten ännu ej bildade en marken täckande sammanhängande matta, voro tydligtvis betingelserna särskildt gynnsamma för att smältvatten och nederbörd vid afrinningen skulle kunna föra med sig afsevärda mängder slam. Afsättningen af mekaniska sediment upphör därför utom utefter vattendragen vanligtvis med den senglaciala tiden. Grundare bäcken hafva blifvit fyllda redan under denna tid. I andra åter ersättas snart — ofta redan under senglacial tid alltefter bäckenas djuplek och till-

flöden m. fl. orsaker — de mekaniska sedimenten med biogena sådana, gyttja och torf. Aflagringen af dessa har, där de nödiga betingelserna förefunnits, pågått utan afbrott ända in i nutiden och pågår här och hvar alltjämt.

Så snart isranden vek tillbaka, togs landet i besittning af växter och djur; enstaka lämningar af de tidigast invandrade anträffas, som förut nämnt, redan i glacialera, afsatt i isdämda bäcken. Det är dock först i de sen-glaciala svämbildningarna men ofta redan i dessas bottenlager, som lämningar af den första floran och faunan äro mera talrika.

De tidigast invandrade landväxterna vittna om ett då rådande arktiskt klimat. I de sen-glaciala aflagringarnas understa del anträffas i regel den sen-glaciala florans mest arktiska element, *Salix polaris* och *Dryas octopetala*. På något högre nivå tillkommer *Betula nana* och flera *Salix*-arter, under det att *S. polaris* blir mera sällsynt och snart helt upphör. De yngsta sen-glaciala lagren karakteriseras af en flora, i hvilken *S. phyllicifolia* är den allmännaste arten. Ehuru väl afvikelser från denna lagerföljd, såsom nedan omtalas, blifvit iakttagna, torde den dock, med den kännedom man ännu har om de sen-glaciala bildningarna, få anses som den vanliga i bäcken, där dessa hafva någon större mäktighet.

Det må här likväl ej lämnas oanmärkt, att man på flera ställen i Danmark (på Sjælland, Lolland, Fyen och Bornholm) i de sen-glaciala lagren funnit en subarktisk flora både under och öfverlagras af en arktisk sådan. På grund af den stora geografiska utbredning, som nämnda subarktiska lag hafva, anse danska geologer, att under isens afsmältning i sydligaste Skandinavien en ganska betydlig oscillation, den s. k. Alleröd-oscillationen, af isranden ägt rum. Man skulle vänta, att denna oscillation skulle kunna spåras äfven i Sydskanes sen-glaciala bildningar. Å en lokal, Toppeladugård å kartbladet Børringe Kloster, är lagerföljden verkligen sådan, att den kan tjäna som stöd för och får kanske sin enklaste förklaring genom antagandet af en sådan oscillation, och måhända

kan äfven nedannämnda fyndort i Fru Alstad anses peka i samma riktning. Men från flertalet skånska lokaler, där de senglaciala lagren blifvit undersökta, föreligga inga kända fakta, som tala för ett dylikt antagande. Endast en grundlig revision af de senglaciala bildningarna i Skåne kan lämna ett definitivt svar på denna fråga.

En egendomlighet med den flora och fauna, som återfinnes i de senglaciala aflagringarna i Skåne och Danmark, är, att tillsammans med *arktiska* landväxter förekomma vattenväxter och mollusker, som äro vida mera värmekräfvande än dessa och hvilka icke på långt när nå upp till de breddgrader, där de arktiska växterna nu lefva. Förekomsten af denna vattenflora och -fauna redan i de senglaciala lagren har också anförts som bevis för att klimatet ingalunda varit arktiskt utan relativt varmt redan vid isens afsmältning. Den motsägelse, som synes ligga i nämnda förhållande, får likväl en naturlig förklaring af de limnologiska förhållanden, som varit rådande vid här ifrågavarande breddgrader under senglacial tid. På grund af flera omständigheter, för hvilka här ej kan närmare redogöras, har nämligen temperaturen i de senglaciala sjöarna kunnat stiga högst betydligt öfver den rådande lufttemperaturen.¹ De till synes mot hvarandra stridande vittnesbörd angående de klimatiska förhållandena, som lämnas af landväxterna å ena sidan samt vattenfloran och -faunan å den andra, innebära alltså ej någon motsägelse utan äro en naturlig följd af rådande geofysiska förhållanden.

På flera ställen, där omständigheterna därför varit gynnsamma, hafva sötvattensafslagringarna blifvit närmare undersökta.

I lergrafvarna vid tegelbruket å Trelleborgs Västergärde äro de senglaciala lagren lätt tillgängliga. Nyligen har A.

¹ Se C. WESENBERG-LUND, Om Limnologiens betydning för kvartärgeologien, Geol. Fören. Förhandl. Bd. 31.

G. NATHORST¹ lämnat en detaljerad profil från denna lokal, hvilken profil i sammandrag här må anföras.

a.	Torfartad humusjord af växlande mäktighet	0,5—1,00 m.
b.	Oskiktad sandig massa med inblandad lera	1,22 »
c.	{Lera och fin sand eller sandig lera i växel- lagring	1,28 »
		Hvarfvig lera . . . . .

Lag c äro sen-glaciala, de post-glaciala antagas börja med lag b.

Hufvudsakligen från gränsskiktet mellan den hvarfviga leran och öfverliggande skiktserie men äfven från såväl äldre som yngre lag anföras följande växtlämningar: *Dryas octopetala* (allmän), *Salix herbacea*, *S. reticulata*, *S. polaris*. Vidare omtalas från de sen-glaciala lagren *Salix phylicifolia*, *Polygonum viviparum*, *Myrtillus* (?) sp. och måhända *Arctostaphylos alpina* samt mossor. Af mollusker omnämnas *Limnæa* och *Pisidium*.

Vid en förnyad granskning i juli 1911 af en profil i lergrafvens östra vägg anträffades fossil endast i den undre delen af lerlagren till en höjd af 0,65 m. öfver den leran direkt underlagrande moränen. I bottenlagren observerades *Salix polaris*,² i mellersta delen af den fossilförande skiktserien utom mossor *S.* cfr *phylicifolia* och *Dryas octopetala* samt i den öfversta delen utom de två sistnämnda äfven *S. herbacea*. Vidare observerades genom hela den nämnda skiktserien *Limnæa* och *Pisidium*, hvilka voro allmännast och nådde de största dimensionerna i dess mellersta del.

I Sveriges Geologiska Undersöknings museum förvaras fragment af ben och horn af kronhjort, hvilka anträffats i den post-glaciala svämmleran i denna lergraf.

¹ Spätglaciale Süßwasserablagerungen mit arktischen Pflanzenresten in Schonen, Geol. Fören. Förhandl. Bd. 32, sid. 533.

² Bestämningen af växtfossilien från denna profil är utförd af d:r L. v. POST.

De senglaciala bottenlagren å ifrågavarande lokal torde ligga endast obetydligt öfver Östersjöns nuvarande yta. Det är därför anmärkningsvärdt att här träffa samma arktiska växter som de, hvilka känneteckna bottenlagren i supramarina senglaciala aflagringar. Man har här ett bevis af de många, som anförts för det senglaciala hafvets snabba tillbakavikande.

I Sotemosse, belägen i sydvästra hörnet af Önnarps socken, har en profil granskats, hvarvid växtlämningarna blifvit bestämda af dr OTTO GERTZ. Lagerföljden är följande:

1.	Torf, väl multnad	0,85 m.
2.	Mosstorf	0,40 »
3.	Gyttja, smutsgul	0,25 »
4.	» brun (»lefvertorf»)	0,30 »
5.	» ljusgul, sandig	0,20 »
6.	Sötvattenslera	0,6 »

Morän.

I sötvattensleran hafva anträffats *Betula nana*, *Salix reticulata*, *Potamogeton natans* samt maskkokonger i mängd.

Lag 5 innehåller *Salix reticulata*, *Potamogeton natans* (ganska allmän), *P. filiformis?* (ej sällsynt), *P. praelongus* (enstaka), furubark, *Menyanthes trifoliata* (ett frö), ett *Anodonta*-förande skikt 1 cm. ofvanför lagets undre gräns samt talrika fiskfjäll.

Lag 4 innehåller storbladig björk (talrika blad), *Najas marina* (mycket allmän), *Nymphæa alba*, *Ceratophyllum* sp., *Potamogeton* sp., *Scheuchzeria palustris?*, phryganid-hus, talrika fjäll af abborre.

Från lag 3 föreligga björk (frukter och hängfjäll i mängd samt blad), *Potamogeton* sp. (blad och en frukt), asp (hängfjäll), *Scirpus silvaticus*, *Hippuris vulgaris*, *Nymphæa alba*, *Nuphar luteum*, *Carpinus?*, *Ceratophyllum*, *Phragmites*-rotstockar, *Salix aurita*, *Pteris aquilina*, *Carex* (blad bildande skikt på olika nivåer). *Anodonta*, täckvingar af *Dytiscus* och *Donacia*, flygvinge af en slända?, ett kranium af vadare.

I lag 2 hafva anträffats förutom mossor, ej närmare bestämda, *Phragmites*, *Nymphaea alba* (frön och bladärr i lagets undre del), *Corylus avellana* f. *oblonga* (en nöt i lagets öfversta del).

De senglaciala lagren företrädas här af sötvattensleran samt en del af den ljusgula sandiga gyttjan, lag 5.

I ett bäcken i Sörby i Anderslöfs socken knappt 2 km. SSO om Anderslöfs by och omedelbart S om järnvägen, där den skär häradsgränsen, är lagerföljden följande:

1. Torf, delvis bortförd.
2. Gyttja { a) rik på snäckor . . . . . 0,15 m.
b) vittrad, grå . . . . . 0,50 »
3. Kalkgyttja, randig, ljus . . . . . 0,75 »
4. Lera . . . . . 0,05 »
5. Grus och rullsten.

Lerlagret innehåller *Limnæa pereger*¹ och en *Pisidium* (sannolikt *miliun* eller *obtusale*).

Kalkgyttjan, lag 3, innehåller *Dendrocoelum*-kokonger och *Sphaerium corneum* samt af växtlämningar *Potamogeton prælongus*² från gränsen till öfverliggande lag och *Chara hispida*³ från lagets botten. I denna gyttja, äfven i dess undre del, förekomma tallpollen⁴ i mängd.

I lag 2b träffas enstaka blad af *Betula nana* och *Salix reticulata* m. fl. *Salices*, *Chara fragilis*³ (från lagets midt), *Dendrocoelum*-kokonger (mycket allmänna), *Planorbis Stroemi* f. *borealis* samt *Pl. contortus*, hvilken senare dock måhända tillhör närmast öfverliggande lag.

Lag 2a innehåller *Limnæa pereger*, *L. stagnalis*, *Physa fontinalis*, *Bithynia tentaculata*, *Planorbis carinatus*, *Pl. par-*

¹ Molluskerna från denna profil äro bestämda af d:r A. C. JOHANSEN.

² Enligt bestämning af pastor O. HAGSTÖM, jfr N. O. HOLST, Efter-skörd från de senglaciala lagren vid Toppeladugård, S. G. U. Ser. C, N:o 210, sid. 13.

³ HOLST, anf. arbete, sid. 18.

⁴ » » » » 14.

vus, *Pl. vortex*, *Pl. glabra*, *Pl. fontanus*, *Pl. nautilus*, *Valvata piscinalis*, *V. cristata*, *Sphærium corneum*, *Pisidium obtusale*, *P. milium*, *P. fontinale*, samt *Salix (caprea?)*. *Bithynia tentaculata* går ned 0,10 m. och *Planorbis carinatus* 0,09 m. i lag 2a.

Större delen af gyttjelagren i denna profil tillhöra de sen-glaciala lagren; de postglaciala torde börja först med lag 2a.

En annan lagerföljd har iakttagits i ett litet bäcken omedelbart SO om gården N:o 26 i Fru Alstad, knappt 1 km. SV om kyrkan. Följande profil har här blifvit uppmätt:

1.	Torf till större delen bortförd.	
2.	Gyttja	0,55 m.
3.	Mosskikt	0,01—0,04 »
4.	Gyttja	0,20 »
5.	Torf	0,03 »
6.	Sandrand.	
- Omlagrad morän.

I det understa torflagret har anträffats *Equisetum* sp. samt grofva trädgrenar af björk. Häri är äfven funnen en öfre framtand af *Arvicola* sp. af medelstorlek.¹

I gyttjan (lag 4) anträffades *Salix reticulata* (allmän), *S.* cfr *phyllicifolia*, *Dryas octopetala*, *Betula nana*, *Menyanthes trifoliata* (talrika frön), *Potamogeton prælongus*,² *Myriophyllum* sp., *Chara*-nötter (vid gyttjelagets bas), *Oligochæt*-kapslar, *Daphnia pulex* DE GEER, *Donacia obscura* GYLL.³ och *Gyrinus marinus* GYLL.³ Midt i gyttjelagret anträffades skal af ett eller måhända två ägg, som torde vara af en *Anser* sp.¹

Från mosskiktet (lag 3) anföres *Amblystegium scorpioides*⁴ men för öfrigt är detta ej vidare undersökt, hvilket senare

¹ Enligt bestämning af viceinspektör H. WINGE.

² » » » prof. O. HAGSTRÖM.

³ » » » H. J. KOLBE. Se N. O. HOLST, Efterskörd etc. S. G. U. Ser. C, N:o 210, sid. 5.

⁴ Enligt bestämning af lektor H. V. ARNELL.

äfvén gäller den öfverliggande gyttjan, lag 2. Från gränsen mellan detta senare och öfverliggande torfbädd uppgifves vara funnet ett renhorn.

Sistnämnda lagerföljd afviker från den förut omtalade och påminner i viss mån om lagerföljden i ett sen-glacialt bäcken vid Toppeladugård å kartbladet Börringe Kloster, hvilken fyndort af N. O. HOLST¹ ägnats ett ingående studium. Vid basen af de sen-glaciala lagren, där man eljest brukar finna florans mest arktiska element, *Salix polaris*, uppträder här ett torfskikt med en flora angifvande ett ganska mildt klimat, hvilket sedermera, under det att de yngre sen-glaciala lagren bildades, af de däri uppträdande växtlämningarna visar sig vara försämradt.

Hvad beträffar orsakerna till nämnda klimatiska förhållanden äro meningarna ännu helt olika. HOLST ställer dem i samband med tundraisens afsmältning, hvilken måste hafva fört med sig en ej obetydlig afkylning, som bör varit märkbarast, då den sista och största delen af tundraisen afsmälte. Enligt HOLSTS mening skall därför den nämnda lagerföljden visa sig vara den normala och alltså i regel de mest tempererade lagren anträffas underst och de mest arktiska öfverst i de sen-glaciala lagren.

Emellertid torde ifrågavarande lagerföljd få betraktas såsom tillhörande undantagen, till dess bevis för det motsatta förhållandet blifvit förebragta. Utgående härifrån har A. G. NATHORST lämnat följande förklaring af densamma. En i

¹ De sen-glaciala lagren vid Toppeladugård, Sveriges Geolog. Unders. Ser. C, N:o 200 och Efterskörd från de sen-glaciala lagren vid Toppeladugård, Sveriges Geolog. Unders. Ser. C, N:o 210.

Lagerföljden vid Toppeladugård är följande:

1. Sen-glacial sötvattenslera	omkr. 2,5	m.
2. Gyttja	0,62	»
3. Torf eller torfaktigt lager	0,035	»
4. Sand	0,03	»
Morän.		

De mest nordliga växterna förekomma i profilens öfversta lag, leran.

ifrågavarande bäcken längre kvarliggande isskolla har hindrat sedimentationen af de mest arktiska lagren, och då denna slutligen afsmält och det undre torfskiktet kunnat bildas, har temperaturen redan varit relativt hög. Genom en därefter inträffande oscillation af landisen hafva de öfverliggande lagren erhållit sin mera nordliga prägel. Detta senare antagande stödes, som nämndt, af lagerföljden i de senglaciala lagren på flera ställen i Danmark. Lagerföljden vid den förut omtalade fyndorten i Fru Alstad, där ett torfskikt med björk förekommer under gyttja med *Dryas*, *Salix reticulata* m. m., torde äfvenledes hafva sin grund i befintligheten af ett dylikt i moränen inbäddadt, längre kvarliggande isblock.¹

Postglaciala aflagringar.

Såsom förut blifvit nämndt, höjdes Skånes kusttrakter öfver den nutida hafsytans nivå redan tidigt under senglacial tid. Från de skeden, som Östersjön därefter under israndens återtåg genomlupit, saknas inom vårt bladområde aflagringar tillhörande Östersjön, beroende därpå, att dess strand i denna trakt då legat på större eller mindre afstånd utanför den nuvarande. Först genom en under postglacial tid inträffad landsänkning steg Östersjön åter öfver sin nutida nivå. Genom ifrågavarande sänkning kom Östersjön, som under någon tid varit en insjö med sött vatten, den s. k. *Ancylus-sjön*, ånyo genom Öresund och Bälterna i förbindelse med Kattegatt och öfvergick så småningom till ett inhaf med något saltare vatten än den har nu. Det har kallats *Litorinahafvet* efter två former af *Litorina*, som nu ej gå norr

¹ Under tryckningen af föreliggande beskrifning har N. HARTZ publicerat en uppsats, hvori han från flera lokaler i Danmark omtalar förekomsten af ett tunt lager sandig, mörkfärgad mull (»Alleröd-Muld») med *Betula odorata* m. m. under gyttja med en liknande subarktisk flora (»Alleröd-Gytje»), hvilken i sin ordning underlagrar *Dryas*-lera. HARTZ upptager och utvecklar vidare NATHORSTS ofvan citerade teori. Se Alleröd-Gytje und Alleröd-Mull. Medd. fra Dansk geolog. Forening, Bd 4, Hefte 1, Sid. 85—92.

om Östersjöns sydligaste delar men som då lefde, *L. litorea* upp i Bottenhafvet och *L. rudis* var. *tenebrosa* ända in i Bottniska vikens inre del.

Litorinahafvets högsta gräns angifves i södra Skåne af Järavallen. en i regel tydligt utbildad strandvall, den s. k. Järavallen, och är följaktligen till skillnad från den senglaciala marina gränsen mycket tydligt framträdande.

Järavallen kan följas med endast korta afbrott inom bladområdet från dess västra gräns bort mot Bedinge huk men är i fortsättningen mot Ö mindre tydlig. Ett större afbrott finnes i och på ömse sidor om Trelleborgs stad, där vallen emellertid liksom på flera andra ställen blifvit af människo-hand mer eller mindre utjämnad. Dess läsida är ofta brant, mot Östersjön sluttar den däremot långsamt. På flera ställen höjer sig vallen ända till 1 à 2 meter öfver det bakom liggande landet.

Vallens krön når vid Skåre skans en höjd af knappt 4 m., vid fyren V om Smyge huk 6,37 m. och något Ö om Smyge fiskläge 5,47 m. ö. h. Dessa siffror, åtminstone de båda sistnämnda, angifva dock en högre nivå än det normala vattenståndet vid Litorinahafvets maximala utbredning. Ett säkrare vittnesbörd än strandvallar, som hufvudsakligen uppkastas vid stormar, skulle i denna fråga lämnas af erosionsterrasser. På grund af terrängens inom bladområdet jämna beskaffenhet äro emellertid dessa, om de ej helt saknas, ytterligt svagt utbildade. HOLST, som uppdragit gränserna för Litorinahafvets aflagringar, anför en dylik från en sluttning cirka 1 km. Ö om Åhus fiskläge, hvilken ligger 4,80 m. ö. h. Den är emellertid mycket otydlig och torde knappast angifva medelvattenståndet vid Litorinahafvets maximiutbredning; den synes nämligen ligga för högt jämfördt med landet innanför Järavallen, hvilket ej visar spår af Litorinahafvets aflagringar. Ifrågavarande medelvattenstånd torde i denna trakt kunna antagas hafva varit omkring 3 m. högre än Östersjöns nuvarande.

Marin svämsand.

Litorinahafvets strandaflagringar utgöras dels af ett groft, klapperrikt grus, dels af en hvit eller ljusgul, ganska ren kvartssand. Såväl sand som grus och rullstenar äro i vida högre grad än motsvarande senglaciala aflagringar rundade, angifvande en långvarig nötning af vågsvallet. I likhet med förhållandet på kartbladet Ystad hafva de i sin helhet blifvit kartlagda som svämsand. De upptaga ett smalt kustbälte af 100 à 200, undantagsvis 300 à 400 meters bredd. I Bedinge- och Vemmenhögsåarnas dalgångar går den marina sanden ännu något längre in och öfvergår i svämsand, som medförts och aflagrats af nämnda vattendrag.

Molluskskal eller andra fossila lämningar hafva icke iakttagits inom bladområdets Litorinaaflagringar.

Af Litorinastrandvallens förhållande till de äldre kjökkenmöddingarna har man beräknat, att den uppkastats för cirka 7,000 år sedan.¹

Flygsand.

Den postglaciala marina sanden uppträder inom bladområdets östra del som flygsand, hvilken mellan Bedinge huk och Skateholm bildar ett intill $\frac{1}{2}$ km. bredt, svagt vågigt fält. En dyn strax NO om Bedinge huk når dock en höjd af 5 m. Flygsanden är numera ända ned till gränsen för Östersjöns nutida högsta vattenstånd bunden af vegetation.

Supramarin svämsand och -lera.

Som redan framhållits, äro svämbildningarna i bladområdets supramarina bäcken till största delen senglaciala. Utefter vattendragen förekomma dock ofta mäktiga aflagringar af svämsand och -lera, af hvilka en ej obetydlig del bildats under postglacial tid. De postglaciala svämbildningarna äro

¹ Denna siffra varierar betydligt hos olika författare. Den anförda uppgiften är grundad på O. MONTELIJ kronologi. Till ungefär samma siffra har W. C. BRÖGGER kommit (Strandliniens Beliggenhed under Stenalderen i det sydöstlige Norge, Norges geolog. Undersøgelse, N:o 41, sid. 285). Danska arkeologer och geologer angifva en vida lägre siffra, och N. O. HOLST har beräknat, att Litorinasänkningens maximum, under hvilken tid Järvallen uppkastades, inträffade för 4,100—4,400 år sedan (Postglaciala tidsbestämningar, S. G. U. Ser. C, N:o 216, sid. 74).

ej sällan af multnade växtlämningar färgade mer eller mindre svarta.

I djupare bäcken täckas de sen-glaciala bildningarna af postglaciala biogena sediment, gyttja och torf, och oftast förefinnes ingen skarp gräns mellan sen- och postglaciala aflagringar. En kort redogörelse för sistnämnda bildningar, där de blifvit närmare studerade, har redan lämnats i samband med redogörelsen för de sen-glaciala profilerna.

Gyttjan har en mycket varierande mäktighet, beroende på djupleken af det bäcken, hvari den bildats. I grunda bäcken kan den helt saknas, i djupare finns den däremot alltid. Den har börjat bildas tidigare — som förut nämnts stundom redan under sen-glacial tid — i relativt grunda bäcken än i djupare, och omvänt har dess bildning pågått längre i de senare än i de förra. I den uttappade Näsbyholmsjön har på ett ställe nära kartbladsgränsen NV om Gärdslöfs kyrka gyttjelagrets mäktighet befunnits vara mera än 3 m., en exceptionellt hög mäktighet af denna jordart och den högsta som observerats inom kartbladet Trelleborg. Öfversta delen af gyttjan på nämnda ställe har befunnits innehålla talrika frukter af sjönöten (*Trapa natans*).

Den gyttjan öfverlagrande torfbädden är i bladområdets talrika men små torfbäcken till största del upptagen, hvari genom mossarna blifvit ersatta af vattensamlingar.

Torfmosar träffas icke endast inom bladområdets submarina område utan äfven, täckta af Litorinahafvets aflagringar, i kustbältet och t. o. m. på hafsbotten utanför kusten. Då den postglaciala landsänkningen inträdde, ryckte nämligen Östersjön in öfver ett område, som under ganska lång tid varit land, i hvars fördjupningar sötvattensbildningar kunnat uppstå. Lättare tillgängliga än de submarina torfmossarna äro de, som ej längre äro submarina utan anträffas i strandbältet under Litorinahafvets strandgrus.¹ Dyliga mossar äro kända

¹ Submarina torfmossar äro sedan länge kända från hafsbotten utanför Skånes sydkust. I inledningen till Skandinavisk Fauna, Lund 1847, sid.

från Skateholm vid Bedingeåns mynning, Espöholm NO om Smyge fiskläge, Trelleborgs Västergärde och ostsidan af Skåre skans. Äfven vid Nyhem på Trelleborgs Östergärde lär man hafva funnit torf under strandgrus. Å Trelleborgs Västergärde synes torfbädden, hvilken uppgifves hafva en mycket växlande mäktighet, hafva relativt stor utbredning. Den är anträffad på flera ställen under Litorinagruset mellan Trelleborgs stad, där man strax S om kyrkogården tagit upp torf, och Maglarpsån. Där denna skär igenom Järavallen, är torflagret blottadt men har här endast 0,2 m. mäktighet. Torfbädden kan följas utanför stranden, där den på sina ställen ligger nästan obetäckt på hafsbottnen; den uppgifves fortsätta ett godt stycke från land i riktning mot SO.

För några tiotal år sedan har torf till ej obetydlig mängd upptagits på nämnda ställen, men under de senare åren har torftäkten här helt upphört, hvadan torfven numera är tillgänglig först efter gräfning.

Profilerna vid Skateholm, Trelleborgs Västergärde och Skåre skans hafva blifvit närmare beskrifna af N. O. HOLST.¹

Skateholmsprofilen underkastades år 1907 en förnyad granskning, hvarvid de anträffade molluskerna bestämdes af d:r A. C. JOHANSEN och växtlämningarna af d:r OTTO GERTZ. Lagerföljden är följande:

9, omtalar SVEN NILSSON förekomsten af submarina torfmossar »på mångfaldiga ställen långs stranden från trakten af Dybeck till trakten mellan Trelleborg och Falsterbo» och anför från vårt bladområde en 10 fot mäktig torfbädd underlagrande Järavallen $\frac{1}{4}$ mil V om Trelleborg samt en torfmosse af 6 fots mäktighet på omkring 2 fots djup under hafsytan öfver 100 alnar utanför stranden. NILSSON uppräknar en mängd landväxter och djur från de submarina torfbäddarna och framhåller, att torfvens tydliga karaktär af sötvattensbildning är ett otvetydigt bevis för en efter dess bildning inträffad landsänkning.

¹ Beskrifning till kartbladet Skanör, Sveriges Geolog. Unders. Ser. Aa, N:o 112, sid. 15—20 och Bidrag till kännedomen om Östersjöns och Bottniska vikens postglaciala geologi, Sveriges Geolog. Unders. Ser. C, N:o 180.

1.	Flygsand	0,8	m.
2.	Strandgrus	1,4	»
3.	Torf	0,38	»
4.	Gyttja {	a) ljus, snäckförande (sötvattenslager)	0,16 »
		b) » » (brackvattenslager)	0,37 »
		c) mörk, » »	0,81 »
5.	Torf med <i>Phragmites</i>	0,4	»
6.	Sand	1,2	m. +

Lag 1—4b ligga öfver och de underliggande under Östersjöns nuvarande nivå.

Lag 1—5 och måhända öfversta delen af lag 6 tillhöra Litorinatiden.

Sanden i profilens botten är lerig och innehåller småsten af intill 3 cm. i diameter; fossil hafva ej anträffats däri.

I den öfverliggande torfven hafva iakttagits tarsalben af en fågel och kindtänder af en gnagare, ej närmare bestämda.

Gyttjan är rik på mollusker, dock ej i sin understa del, där de synas helt saknas. De tidigast uppträdande äro *Mytilus edulis* (fragment) och *Hydrobia ventrosa*, hvilka anträffas först cirka 1 dm. öfver gyttjans undre gräns. På något högre nivå tillkomma *Cardium edule* (intill 15 mm. lång), *Hydrobia stagnalis*, *Macoma baltica* och *Planorbis spirorbis*. Lag 4c innehåller dessutom *Hydrobia ventrosa* (mycket allmän, i likhet med ostrakoder bildande hela skikt), *Limnæa pereger* (liten men i lagets öfversta del talrik), *Planorbis nautilus*, *Neritina fluviatilis*, *Anodonta* sp. samt dessutom *Perca fluviatilis* (fjäll), characeer och *Najas marina*.

På 27 cm. djup i lag 4c observerades ett utkilande sandlager af intill 5 cm. mäktighet, i hvilket anträffades *Hydrobia ventrosa* (allmän), *Cardium edule* och *Mytilus edulis* (de båda senare i brottstycken och hela exemplar) samt *Limnæa pereger*.

Lag 4b innehåller *Limnæa pereger* (den allmännaste formen i detta lag), *Neritina fluviatilis* (allmän), *Planorbis nau-*

tileus, *Hydrobia stagnalis*, *H. ventrosa* (sällsynt, endast i lagets undre del), *Cardium edule* (sparsam, tämligen stor men mycket sned), *Mytilus edulis*, *Anodonta cygnæa* (ett par ex. i lagets midt) samt *Unio* sp. (ett ex.) och fiskfjäll. *Mytilus* antyder genom sina små dimensioner, att det vatten, hvaren den lefvat, varit svagt salt, »säkert under 10 promille och sannolikt också under 5 promille» (JOHANSEN). Äfven förekomsten af svarta ex. af *Neritina fluviatilis* angifver bräckt vatten.

Lag 4a innehåller *Planorbis nautilius*, *Pl. contortus*, *Pl. fontanus*, *Limnæa pereger*, *Valvata cristata*, *V. piscinalis*, *Bithynia tentaculata*, *B. leachi*, *Anodonta cygnæa*, dessutom ostrakoder, characeer, *Najas marina* (sällsynt) samt mandibel af en stor insekt, ej närmare bestämd.

Lag 3 innehåller *Phragmites*, som dock ej är den torfbildande växten, *Nuphar luteum* och *Scirpus* sp. På gränsen till underliggande lag men dock i torfven observerades ett tunt skalförande lag med *Planorbis umbilicatus*, *Pl. nautilius*, *Pl. albus*, *Limnæa pereger*, *L. auricularia*, *L. stagnalis*, *Valvata cristata*, *V. piscinalis*, *Bithynia tentaculata*, *B. leachi*, *Anodonta* sp. och *Hydrobia stagnalis*, den senare sannolikt insköld från hafvet.

Profilen är af särskildt intresse, därför att den visar förekomsten af sötvattensbildningar mellan lag afsatta i salt eller bräckt vatten, angifvande en oscillation af Litorinahafvet i närheten af dess högsta gräns. Denna oscillation har ej spårats i profilerna å Trelleborgs Västergårde och vid Skåreskans, men väl från andra ställen af Skånes kust.

Å Trelleborgs Västergårde 200 m. Ö om Maglarpsån och i norra kanten af Järavallen har HOLST upptagit följande profil:

1. Strandgrus	1	m.
2. Fin sand	0,1	»
3. Torf	1,26	»
4. Stenfri lera och sand	0,6	» (sten).

Från lag 4 anföres endast *Alnus glutinosa* och *Betula alba?*, från torflagret en mängd växtlämningar, tydande på såväl bräckt som sött vatten.

Från ostsidan af Skåre skans anför HOLST följande profil:

- a) strandgrus . . . . . 1,95 m.
- b) sand . . . . . 0,1 »
- c) gyttja . . . . . 0,45 »
- d) sand . . . . . 0,3 »
- e) sötvattenstorf med *Cladium mariscus* . 0,25 »
- f) blå, sandig lera . . . . . 1,5 »

Lagen a—d äro marina; den undre sanden representerar det inbrytande och den öfre det sjunkande Litorinahafvet.

En mängd skelettdelar och äfven åtskilliga hela skelett hufvudsakligen af däggdjur hafva anträffats i de talrika små torfmossarna inom bladorrådet. Af de mycket talrika fynd af detta slag, som under årens lopp blifvit gjorda, hafva likväl säkerligen endast en ringa bråkdel blifvit tillvaratagna eller kända,¹ och af dessa är det åter endast ett fåtal, som med hänsyn till fyndomständigheterna äro närmare bekanta. Bland de kända fynden äro följande djur representerade: urox, bison, älg, hjort, ren, björn, vildsvin, bäfver, kärrsköldpadda. Flera af dem finnas bevarade hos Sveriges Geologiska Undersökning (S. G. U.), Lunds Universitets Zoologiska Institution (L. U. Z. I.), Uppsala Universitets Mineralogisk-Geologiska Institution (U. U. M.-G. I.), Malmö Museum (M. M.), Karol. Mediko-Kirurg. Institutet i Stockholm (K. I.).²

Torfmossefynd.

Af urox (*Bos primigenius*) hafva följande fynd blifvit tillvaratagna:

Urox.

Ett nästan fullständigt skelett funnet i »Ysla mosse», cirka 700 m. OSO om Ö. Värlinge by i Hammarlöfs socken. Ske-

¹ Redan i ANDERS TIDSTRÖMS Resa i Halland, Skåne och Blekinge år 1756, utgifven af MARTIN WEIBULL, omtalas på sid. 45, att horn af älg och ren blifvit funna 40 år tidigare i en torfmosse i Alstads socken.

² I den följande redogörelsen för skelettfynden beteckna de inom parentes stående initialerna den institution, där ifrågavarande fynd bevaras.

lettet fanns 1869 och låg »på 9 alnars djup i torflager kōta vid kōta». (L. U. Z. I.)

Ett nästan fullständigt skelett, funnet 1877 i en torfmosse i Slågarp. Skelettet »låg till största delen under torfven på 8 eller 10 fots djup med hufvudet öfverst och ena framfoten sträckt framåt, de öfriga fötterna nedåt, så att djuret syntes hafva fastnat och dött i leran». ¹ (K. I.)

En skalle och en hornkvice från en torfmosse i St. Slågarp. ¹

Delar af ett skelett i en liten mosse i St. Slågarps socken 1¹/₄ km. NNV om kyrkan.

I Köpenhamns Universitets Museum förvaras åtskilliga ben, »af hvilka ett par lära anträffats i den »Stora Åmossen» i Stora Slågarps socken». ²

Delar af ett skelett, tillhörande Statens Historiska Museum men deponerade å Riksmuseum, hafva erhållits från Hammarlöf och »misstänkas hafva funnits i den nyss omnämnda Stora Åmossen». ¹

Ett kranium, funnet i en torfmosse vid Sjörup i V. Alstads socken. (L. U. Z. I.)

Ett bakhufvud med horn från torfmosse i V. Alstad. (L. U. Z. I.)

Kranium m. fl. ben, funna i en liten mosse 1 km. SO om Tegelberga i V. Alstads socken. ³

Ett bäcken med 13 kotor från en torfmosse i Grönby socken 1³/₄ km. rakt N om kyrkan (den östra af de båda på kartan utmärkta fyndorterna). (L. U. Z. I.)

En höger främre extremitet från en mosse strax V om nyssnämnda. (L. U. Z. I.)

¹ N. O. HOLST, Om ett fynd af uroxer i Råkneby, Ryssby socken, Kalmar län, Geol. Fören. Förh. Bd 10, sid 475.

² Detta fynd omtalas redan i A. J. RETZIUS, Några i Skåne fundna fossile Horn och Skallar, K. V. A. nya Handl. för år 1802, sid. 279, 280.

³ Enligt meddelande af den intresserade natur- och fornvännen landtbrukaren OLÖF CHRISTOFFERSSON i Fru Alstad.

Ett kranium, funnet på 2—3 m. djup i en torfmosse i Grönby socken. (Förvaras i Malmö läroverks museum.)

Ett särdeles vackert nästan fullständigt skelett, upptaget år 1840 under SVEN NILSSONS öfverinseende ur en torfmosse i Önnarps socken ($\frac{3}{4}$ km. ONO om kyrkan?). Det låg 10 fot djupt på botten af torfmossen med ena hornet nedtryckt i torfbädden underlagrande blålera. Skelettet, som af NILSSON skänktes till L. U. Z. I. och där alltjämt förvaras, är af särskildt intresse därför, att taggutskottet på en af ländkottorna har ett hål, hvilket man förmodat vara försakadt af en kastpil.¹

Öfre delen af ett bakhufvud från torfmosse i Önnarp. (L. U. Z. I.)

En något defekt skalle samt åtskilliga ben anträffade på 5 meters djup i en liten torfmosse i Hemmesdynge socken; endast skallen blef tillvaratagen. (U. U. M.-G. I.)²

En kort liten hornkvice, funnen under Järavallen 1841. (L. U. Z. I.)

En hornkvice af bison (*Bos Bison*) har blifvit funnen i en torfmosse i St. Slågarp. (L. U. Z. I.)

Bison.

Af älg (*Cervus Alces*) äro följande fynd kända:

Älg.

Ett fullständigt skelett från en liten mosse i Önnarps socken 700 m. NO om kyrkan. (L. U. Z. I.)

Ett horn från en mosse $1\frac{1}{4}$ km. SV om Gerdslöfs kyrka.

Ett horn från Assartorps mosse i Gerdslöfs socken. (S. G. U.)

Ett horn från en liten mosse i L. Alstad, V. Alstads socken, strax N om landsvägen; hornet låg på $2\frac{1}{2}$ alnars djup vid botten af torflagret i lefvertorf.³

Ett horn jämte delar af skelettet lära vara funna år 1870 i en liten mosse 1,200 m. NO om Alstads station. Fyndet blef ej tillvarataget.

¹ S. NILSSON, Skandinavisk Fauna, första delen, sid. 546, 547. Lund 1847.

² R. SERNANDER. Zur Kenntniss der quartären Säugethier-Fauna Schwedens, Bull. of the Geol. Inst. of the Univ. of Upsala, Vol. III, sid. 328.

³ Enligt meddelande af OLOF CHRISTOFFERSSON.

Ett horn från en mosse i Sörby, Anderslöfs socken, där järnvägen skär gränsen mellan nämnda socken och Grönby.

Ett horn från en liten mosse 300 m. NO om Anderslöfs station på södra sidan om vägen.

Ett horn från en mosse i Skegrie funnet 1873. (M. M.)

Kronhjort.

Af kronhjort (*Cervus elaphus*) äro kända:

En tämligen hel hornkrona enligt uppgift från en torfmosse i Hammarlöf. (L. U. Z. I.)

I »Ysla mosse» Ö om Ö. Värlinge i Hammarlöfs socken lär man enligt uppgift af ägaren NILS NILSSON för några tiotal år sedan funnit ett hjortskelett (?), som ej blef tillvarataget.

Flera fragment af horn och ben från postglacial svämmlera vid tegelbruket på Trelleborgs Västergårde. (S. G. U.)

Ett hornfragment från en liten mosse strax N om L. Alstad i V. Alstads socken.¹

Ett horn från Sörby mosse i Anderslöfs socken. (Direktör WULFFS i Trelleborg samling.)

Ett horn, funnet 1911 i en mosse i Grönby 1½ km. NO om kyrkan.¹

Ett hornfragment i en mosse 2 km. ONO om Grönby kyrka.

Ett hornfragment från Assartorps mosse i Gerdslöfs socken.¹

Ett vackert, ganska helt horn i en liten mosse, kallad Fruarekärr, i Simlinge socken strax ONO om kyrkan. (S. G. U.)

Ett hornfragment från en mosse N om Skateholm i Tullstorps socken. (S. G. U.)

Ren. Af ren (*Cervus tarandus*) äro följande fynd kända:

Två defekta horn jämte en del af skallen, funna 1846 i en torfmosse vid Annarp i L. Slågarps socken. (L. U. Z. I.)

Ett bakhufvud från samma mosse. (L. U. Z. I.)

Ett defekt horn från »Slågarps torfmosse». (L. U. Z. I.)

Ett bakhufvud med två horn från torfmosse i Tommarp. (L. U. Z. I.)

¹ Enligt uppgift af OLOF CHRISTOFFERSSON.

Ett horn från en liten mosse S om Sjörup i V. Alstads socken.¹

Ett horn från en mossbildning $\frac{1}{2}$ km. OSO om Alstads station.¹

Fragment af ett skelett från en mosse strax NV om L. Alstad.¹

Ett horn Ö om L. Alstad.¹

Två horn i en mosse $\frac{3}{4}$ km. SSO om Tegelberga.¹

Ett horn i en liten mosse till N:o 11 Fru Alstad, 900 m. SV om kyrkan. Hornet låg på gränsen mellan torf och denna underlagrande sand.¹

Ett horn från en liten mosse på N:o 6 i Fru Alstad, 700 m. SV om kyrkan. Hornet låg 1 m. djupt under den egentliga torfven.¹

Ett horn i en liten mosse $1\frac{1}{4}$ km. SV om Fru Alstads kyrka.¹

Ett defekt horn i en liten mosse V om Alstadgård i Fru Alstads socken. (S. G. U.)

Två horn från en torfmosse SV om Alstadgård. (S. G. U.)

Ett horn funnet 1905 i en mosse 900 m. N om Fru Alstads kyrka.

Ett hornfragment i Sörby mosse, SO om Anderslöf strax S om järnvägslinjen. (S. G. U.)

Två hornfragment i Grönby socken 250 m. S om kyrkan. (L. U. Z. I.)

Ett hornfragment från torfmosse i Grönby. (L. U. Z. I.)

Ett horn från en mosse i Gerdslöfs socken $\frac{3}{4}$ km. SO om kyrkan.

Ett hornfragment från Assartorps mosse i Gerdslöfs socken. (S. G. U.)

Fem hornfragment från spridda ställen i Sotemosse i Önarpsocken. Två af dem förvaras hos S. G. U.

Ett horn från Lindby i Svenstorps socken. (L. U. Z. I.)

¹ Enligt uppgift af OLOF CHRISTOFFERSSON.

Björn. Fossila lämningar af björn (*Ursus arctos*) äro sedan gammalt kända från Sydsåne. Sålunda omtalar SVEN NILSSON,¹ att man vid två skilda tillfällen på 1830- och 1840-talet funnit skelett af en mycket stor björn i torfmossar under Järavallen. Af dessa blefvo likväl endast några få tänder tillvaratagna, hvilka af NILSSON antogos tillhöra grottbjörnen men senare visats tillhöra en form, från hvilken vår nuvarande landbjörn närmast härstammar.

Ett nästan fullständigt skelett af en stor björn blef år 1893 uppräfdt af N. O. HOLST och J. JÖNSSON ur en liten mosse VSV om Ugglarp i Anderslöfs socken. Fyndet och fyndstället äro närmare beskrifna af HOLST.² Lagerföljden på fyndstället är följande:

torfdy	. . . . .	1,2 m.
gyttja	. . . . .	1,1 »
moränlera, blå, kalkhaltig		

Skelettet låg ofvan gyttjan i understa delen af torfdyn och tillhör enligt GUNNAR ANDERSSONS undersökning af växtlämningarna »ungefär mellersta delen af furuvegetationens tid i Skåne». (S. G. U.)

Vildsvin. Af vildsvin (*Sus scrofa ferus*) hafva tillvaratagits:

Ett fullständigt kranium från en torfmosse i Anderslöf. (M. M.)

Ett kranium med defekt öfverkäk och tillhörande underkäk med betar från torfmosse i Grönby. (L. U. Z. I.)

En hörntand från torfmosse i Grönby. (L. U. Z. I.)

En defekt hörntand från Trelleborg. (L. U. Z. I.)

Bäfver. Af bäfver (*Castor Fiber*) hafva funnits:

Ett kranium jämte vänstra underkäksgrenen samt ännu ett defekt kranium från Åmossen i St. Slågarp. (L. U. Z. I.)

¹ S. NILSSON, Funnos människor äfven i södra Sverige, redan den tid då elefanter, noshörningar och andra längesedan utdöda djurracer lefde i det sydliga Europa? Öfers. af K. V. A. Förhandl. 1861, sid. 44. Jämför äfven samme förf:s Skandinavisk Fauna, första delen, 2 uppl. sid. 213.

² Nagra subfossila björnfynd, S. G. U. Ser. C, N:o 189.

En högerhälf af en större underkäk från Tommarps mosse.
(L. U. Z. I.)

Ett helt kranium från en torfmosse i Anderslöf. (M. M.)

Ett ben ur en torflik jordart från grundgräfningen till en kalkugn vid Trelleborgs sockerbruk. (Direktör WULFFS i Trelleborg samling.)

Af kärrsköldpadda (*Emys lutaria*) förvaras på L. U. Z. I. Sköldpadda.
två stycken af en buksköld, funna i en torfmosse i Fuglie samt 10 ben jämte rygg- och buksköld från en mosse i Grönby.

Lämningar af häst, tamoxe och hund hafva blifvit tillvaratagna från flera torfmossar inom bladområdet, men då närmare uppgifter angående fyndomständigheterna saknas, är det ej uteslutet, att dessa tillhöra en mycket sen tid.

En kota¹ af en hval (*Balæna* cfr *Svedenborgii*) har tillvaratagits i Tullstorp eller Ö. Torp. (S. G. U.)

Hval.

I Vemmenhögens dalgång strax V om V. Vemmenhögs by hafva rännen från här befintliga källor afsatt kalktuff, om hvilken Friherre CLAES KURCK benäget lämnat följande uppgifter.

Kalktuff.

En sinterartad, tämligen porös, ockrafärgad kalktuff har iakttagits anstående i afloppsrännan Ö om kvarnen i V. Vemmenhögs by men är här föga åtkomlig. Följer man dalgången mot Önnarp, finner man på en stäcka af $\frac{1}{2}$ km. öfverallt utmed bäcken under en föga mäktig betäckning af torf ett 0,3—0,4 m. mäktigt lager af en mörk, ockrafärgad, starkt porös kalktuff, hvilken så godt som uteslutande bildas af förkalkade mossor. Den sinterartade tuffen är fattig på bestämbara växtaftryck; följande mollusker äro däri funna: *Helix fru-*

¹ Måhända är detta samma kota som af PAUL ASP i hans Beskrifning öfver Vemmenhögs härad, sid. 115 (Lund 1891), uppgifves vara funnen i en mägergraf å Tullstorps prästgårds ägor.

ticum, *Succinea putris*, *Pupa muscorum*, *Limnæa truncatula* och *Cionella lubrica*.

Kalktuffen förmodas hafva sträckt sig öfver hela dammområdet och har i äldre tider blifvit tillgodogjord. Önnarps gamla kyrka var delvis uppförd af kalktuff, och i block, som blifvit tillvaratagna vid densammes ombyggnad på 1860-talet, har KURCK igenkänt tuff från såväl den ifrågavarande fyndorten som från Benestad.

Källor.

Strax V om Fru Alstads kyrka finnes en källa; temp. 12° d. ¹²/₇ 1906. Den var i forna tider offerkälla.

I sydöstra slutningarna af Ugglarpshöjden i Anderslöfs socken en källa; temp. 12° d. ²⁶/₇ 1906.

Vid Låremölla i Svenstorps socken en källa med järnhaltigt vatten, hvilken af orsbefolkningen förr anlåtats som hälsokälla.¹

I slutningarna af Vemmenhögsåns dalgång vid V. Vemmenhög uppträda flera källor; de båda största finnas på norra sidan af ån, en NV om och strax invid bron och en strax V om kvarnen. De anlåtades redan vid midten af 1700-talet som hälsokällor,² och ännu på 1860-talet voro de tagna i bruk för nämnda ändamål. Enligt en äldre kvantitativ analys håller den senare järn, kalk, magnesia, natron, kolsyra, svafvelsyra, fosforsyra och klor. I aflopp från dessa källor har, såsom å föregående sida omtalats, en ockrafärgad kalktuff blifvit afsatt.

Strax V om Riddaremöllan i Ö. Vemmenhögs socken en källa med starkt flöde och afsättning af järnockra; temp. 8° den ¹³/₈ 1906.

Såsom redan förut är nämndt, har Gislöfsån under en sträcka SV om Dalköpinge ett underjordiskt lopp, hvilket äfvenledes

¹ PAUL ASP, anf. arb. sid. 124.

² J. L. GILLBERG, Historisk, Oekonomisk och Geographisk Beskrifning öfver Malmö Hus Län, sid. 42. Lund 1765.

är händelsen med den lilla bäck, som utfaller vid Gislöfs fiskläge, c:a 1 $\frac{1}{2}$ km. från dess mynning.

Om det alltså finnes endast ett fåtal källor inom bladområdet, är däremot tillgången på artesiskt vatten god. En grundvattenström flyter fram närmast ofvan kalkhällen eller i sprickor i dennas öfversta del, och på senare tid har man alltmer börjat tillgodogöra sig detta vatten genom att neddrifva borrhål till berggrunden. Dylika borrhållade brunnar hafva den fördelen, att de äfven under torra somrar ej sina ut. Grundvattenspegeln, som i någon mån växlar med årstiderna, står i regel endast några meter under markytan — på ett fåtal ställen lämna borrhållarna till och med springvatten — och endast inom området för den förut omtalade preglaciala sänkan håller den sig på något större djup.

Artesiskt
vatten.

Grundvattenströmmens vatten är i betydlig grad kalkhaltigt, hvilket är en nödvändig följd af att berggrunden i denna trakt öfverallt består af kalksten. Det är understundom äfven i relativt hög grad järnhaltigt. En serie analyser af vatten från 8 borrhållarna, hvilka analyser utförts af d:r KLAS SONDÉN för Trelleborgs stads vattenverk, hafva gifvit det resultat, att vattnets totala hårdhet, förorsakad af kolsyrad kalk och kolsyrad magnesia, är i medeltal 19,5 (lägst 15,1, högst 22,1) tyska grader.¹

Grundvattenströmmen har tagits i anspråk icke endast för att lämna artesiskt vatten, man har äfven med dess tillhjälp uttappat och torrlägt smärre göllar och vattensjuka sänkor inom Grönby, V. Alstads och Gylle socknar. I det fall grundvattenspegeln ej når upp till bottnen af den sankmark, som man önskar torrlägga, — och detta är händelsen inom stora områden af kartbladet — måste tydligtvis det vatten, som

¹ Tyska grader = enheter kalk (kalciumoxid) på 100,000 delar vatten eller milligram kalk på 100 gram vatten. För närvarande magnesia beräknas ekvivalenta mängder kalk. Ett för hushållsbehof tjänligt vatten bör häst ej hafva högre hårdhet än 8 grader.

sanlas i sänkan, så småningom fullständigt afrinna genom ett borrhål, som i dess kant neddrifvits till berggrunden.

Fornlämningar.

Ättehögar.

S. Åkarps socken.

VSV om V. Grefvie två, den västra 12 m. i diameter och 3 m. hög, den östra 17 m. och 3 m.

Mellan-Grefvie socken.

Vid kartbladets norra gräns å hemmanet N:o 2 tre, de s. k. Bolmars- eller Bölmershögarna; den östra är 20 m. i genomskärning och 4—5 m. hög, den mellersta 22 m. och 4—5 m. och den västra 18 och 3—4 m. Alla tre visa spår af utgräfning.

SV om de nyssnämnda och omedelbart N om häradsgränsen en, 15 m. i genomskärning och 3—4 m. hög.

Fuglie socken.

NNV om Steglarps by finnes ett graffält med tolf högar från den tidigaste bronsåldern. Flera af dem nå ända till 20—25 m. i diameter och en höjd af 4—5 m. I de flesta synas vid basen af sidorna större block titta fram.

S om Steglarps by och OSO om Fuglie kyrka en, 23 m. i genomskärning, 3 m. hög.

NNV om kyrkan två, den nordöstra 15 m. i genomskärning och 1 $\frac{1}{2}$ m. hög, den sydvästra 15 m. och 2 $\frac{1}{2}$ m; båda äro kringskurna och den förra äfven tillplattad.

1 $\frac{3}{4}$ km. NV om kyrkan en, 15 m. i diameter och 2 $\frac{1}{2}$ m. hög, kringskuren.

Bodarps socken.

Ö om kyrkan en, 14 m. i genomskärning och 3—4 m. hög.

1 km. SSO om kyrkan två. De äro omgifna af hvar sin

fotkedja af stora block och hafva hvardera ett stort block å toppen.

NO om V. Värlinge by och S om bäcken en, 22 m. i diameter och $3\frac{1}{2}$ m. hög, kringskuren och utgräfd från två sidor.

OSO om V. Värlinge by en, 24 m. i genomskärning och 5 m. hög, något kringskuren och med spår af utgräfning.

Maglarps socken.

Å ömse sidor om Maglarpsån nära dess utlopp finnas å det postglaciala marina området ett graffält från järnåldern med talrika (8 Ö om ån och 74 V därom) runda och välformade, till största delen helt små högar. De äro i regel 2—6 (den största 11) m. i genomskärning och 1—2 m. höga. På en af högarna är rest en sten; ett par af dem äro skålformiga i toppen.

V. Tommarps socken.

NO om Tågarp, nära sockengränsen en, kallad Grönhög, 31 m. i genomskärning och $1\frac{1}{2}$ m. hög, utplöjd och odlad.

ONO om Tågarp, nära sockengränsen en, 18 m. i diameter och $2\frac{1}{2}$ m. hög.

Hammarlöfs socken.

1 km. S om kyrkan en bronsåldershög, kallad Björnshög, 21 m. i genomskärning och 3—4 m. hög.

$\frac{3}{4}$ km. SO om kyrkan en, benämnd Tornhög, 24 m. i genomskärning och 4 m. hög, skålformig i toppen.

$\frac{3}{4}$ km. SV om kyrkan en bronsåldershög, Bondhög, 25 m. i genomskärning och $4\frac{1}{2}$ m. hög. Toppen har formen af en plan oval, $7 \times 5\frac{1}{2}$ m.

$\frac{1}{2}$ km. VNV om kyrkan en, kallad Brytstugehögen, c:a 20 m. i genomskärning och 2—3 m. hög

$\frac{3}{4}$ km. N om kyrkan en, Tingshög eller Tingshushög, 25 m. i genomskärning och 4—5 m. hög. Björnshög, Bondhög, Brytstugehögen och Tingshög äro undersökta af O. MONTELIUS.

1¹/₂ km. NNO om kyrkan en, kallad Kitthög, 21 m. i genomskärning och 4¹/₂ m. hög.

L. Slågarps socken.

1¹/₂ km. SO om Villie by en, Nätthög eller Karinghögen, 21 m. i diameter och 3¹/₂ m. hög.

300 m. N om den föregående en, kallad Prästhög, numera fullständigt utplöjd.

1 km. OSO om Villie by två, den östra, kallad Tvähög, synes hafva varit två högar, fastän numera föga skilda, är 38 m. i N—S och 24 m. i Ö—V samt 4 m. hög, den västra 15 m. i genomskärning och 4 m. hög, något kringskuren.

SO om Villie by tre, den nordvästra, som har en sten rest å toppen, är 26 m. i genomskärning och 4 m. hög, den mellersta 15 m. och 3¹/₂ m., den sydöstra 23 m. och 4¹/₂ m. resp.

SSV om Villie by en, kallad Tällhög (Tegelhög?), 32 m. i genomskärning och 5 m. hög, med en sten rest å högens topp. Detta är en af den skånska slättens största högar.

1¹/₄ km. N om Annarp en, kallad Rockhög, 22 m. i genomskärning och 2—3 m. hög, mycket kringskuren.

S om Annarp en, 17 m. i genomskärning och 3—4 m. hög.

St. Slågarps socken.

1 km. V om kyrkan, två bronsåldershögar, den östra 20 m. i genomskärning och 3 m. hög, den västra 13 m. och 1³/₄ m., båda mycket skadade.

V. Vemmerlöfs socken.

1¹/₂ km. NV om kyrkan mellan järnvägen och sockengränsen en, kallad Skälhög, 30 m. i genomskärning och 5 m. hög. Den lär fordom hafva varit afrättningsplats.

1 km. NO. om kyrkan en, 25 m. i genomskärning och 4 m. hög.

Strax ONO om kyrkan två, den sydöstra 20 m. i genomskärning och 4—5 m. hög, den nordvästra 12 m. och 2—3 m. Den senare har skålförmig topp, och dess västra del är bortgräfd.

Nära socknens sydvästra hörn en bronsåldershö, Hålhög, 32 m. i genomskärning och 5 m. hög.

Gylle socken.

$\frac{3}{4}$ km. SV om kyrkan en, 25 m. i genomskärning och 4 m. hög; har på norra sidan en utskärning ned till botten.

$\frac{1}{2}$ km NNO om Fjärdingslöfs station en, kallad Torshög. 18 m. i genomskärning och 4 m. hög.

$1\frac{1}{2}$ km. SSO om kyrkan finnas fem högar, de s. k. Gyllhögarna, efter hvilka socknen lär hafva fått sitt namn. De äro 20 till 24 m. i genomskärning och 4 m. höga samt alla något kringskurna. Den andra i ordningen från N skall hafva haft fotkedja, hvaraf likväl nu ej synes något spår.

Trelleborgs landsförsamling.

Vid stadens nordöstra kant en, den s. k. Glädjebacken, 30 m. i genomskärning och 5 m. hög, planterad.

Dalköpinge socken.

N om Åhus fiskläge en, 12 m. i genomskärning och 2 m. i diameter.

1 km Ö om Åhus fiskläge två, mycket kringskurna, den västra 20 m. i genomskärning.

Bösarps socken.

Ö om kyrkan den s. k. Simonshögen, 30 m. i genomskärning och 4 m. hög; visar spår af utgräfning. Ett hus har varit uppfördt därpå.

SO om L. Markie en, 25 m. i genomskärning och 5 m. hög, med en större sten rest å toppen.

En hög lär fordom hafva funnits strax S. om sockengränsen och V. om vägen Bösarp-FruAlstad.

V. Alstads socken.

$\frac{1}{2}$ km. VNV om Tegelberga skall hafva funnit två nu utplöjda högar kallade Hanehög och Hönehög.

Fru Alstads socken.

Ö om Alstadgård en bronsåldershög, 20 m. i genomskärning och 4 m. hög.

Strax SO om den nyssnämnda lär hafva funnits ännu en, nu helt utplöjd.

S. Åby socken.

1 km. N om N. Åby by en, c:a 25 m. i genomskärning och $2\frac{1}{2}$ m. hög, utplöjd. Strax SV om denna finnes ännu en kulle, måhända äfven den en ättehög.

S om kyrkan en, kringskuren och tillplattad, 12 m. i genomskärning och 2 m. hög.

V om kyrkan två, den västra 20 m. i genomskärning och 1 m. hög. den östra 8 m. och 1—2 m.

L. Isie socken.

2 km. SV om kyrkan på det postglaciala området en mindre hög, kallad Snorthög.

Ö. Klagstorps socken.

S om Vallby en, kallad Hellebjershög, 36 m. i Ö—V och 23 m. i N—S samt 4 m. hög.

NO om Vallby en, 15 m. i genomskärning och $1\frac{1}{2}$ m. hög, utplöjd och odlad.

Ö. Torps socken.

$\frac{3}{4}$ km. NO om kyrkan den s. k. Dellings kulle, 35 m. i genomskärning och 5 m. hög.

NO om Ö. Torps station en, 24 m. i genomskärning och $1\frac{3}{4}$ m. hög, något skadad på södra sidan.

SV om Ö. Torps station en, 35 m. i genomskärning och 4 m. hög.

1 km. VSV om Ö. Torps station en, Flinthög, 30 m. i genomskärning och 2 m. hög, uppbyggd af strandklapper, till större delen flintblock. Denna och närmast föregående ligga på det postglaciala marina området.

Hemmesdyngge socken.

I socknens östra vång lär ligga en hög, kallad Bondehögen,¹ ej observerad vid rekognosceringen.

Espö socken.

1 km. SSO om Espö station en, 20 m. i genomskärning och 2 m. hög.

$1\frac{1}{2}$ km. SSO om Espö station två, kallade Ulfvahögarna, den västra 21 m. i genomskärning och 2 m. hög, den östra 21 m. och 1 m., utplöjd.²

L. Bedinge socken.

Knappt 1 km. N om Espöholm ligger Lemmeshög eller Lemmitshög, 32 m. i genomskärning och 6 m. hög.

250 m. V om närmast föregående tre, den nordvästra 24 m. i genomskärning och $2\frac{1}{2}$ m. hög, den nordöstra 15 m. och $1\frac{3}{4}$ m. samt den södra resp. 25 m. och 3 m.

VNV om Bedinge huk en (kallad Regnerhög?), 30 m. i genomskärning och $4\frac{1}{2}$ m. hög.

$1\frac{1}{4}$ km. SV om L. Bedinge nya kyrka en, 15 m. lång och 8 m. bred samt 1 m. hög, med fotkedja i form af ett fartyg.

¹ Sverige, geografisk topografisk statistisk beskrifning, utgifven af KARL AHLENIUS och ARVID KEMPE, del I, sid. 121.

² Flera fasta fornlämningar hafva förr funnits i socknen. Jämför nyss citerade arbete, sid. 123.

Källstorps socken.

1,100 m. NV om kyrkan en, kallad Fennehög, 32 m. i genomskärning och 4 m. hög.

SV om Jordberga station en, 14 m. i genomskärning och 1 m. hög, tillplattad.¹

Tullstorps socken.

1¹/₂—2 km. SSO om kyrkan tre ej långt från hvarandra, den nordligaste 18 m. i genomskärning och 4 m. hög, den sydöstra 9 m. och 2 m., den sydvästra 21 m. och 3 m. i resp. genomskärning och höjd. — Flera högar lära finnas inom socknen.²

Önnarps socken.

1 km. SV om kyrkan en bronsåldershög, kallad Ölshög eller Ölshög, 15 m. i genomskärning och 1¹/₂ m. hög, genom kringskärning vid basen kvadratformig samt planterad.

V. Vemmenhögs socken.

³/₄ km. S om kyrkan finnas tre högar, de s. k. Vemmenhögarerna, 20—28 m. i genomskärning och 3—4 m. höga. De hafva enligt sägnen gifvit häradet och de båda byarna sina namn samt blifvit insatta i häradets sigill. De benämnas äfven Tingsbackarna, angifvande att här är häradets gamla tingsplats. En fjärde hög har funnits därbredvid.

Ö. Vemmenhögs socken.

Ö om Prästmöllan en, 20 m. i genomskärning och 3 m. hög.

SO om Persemölla en, 27 m. i genomskärning och 3—4 m. hög, med tillplattad topp.

¹ Flera högar hafva blifvit förstörda genom odling. Jämför Sverige, sid. 126.

² Jfr Sverige, sid. 127.

NO om kyrkan en, kallad Våpnamannahög, 25 m. i genomskärning och $4\frac{1}{2}$ m. hög, planterad.

V om Vemmenhögsgården en, kallad Galgbacken, 29 m. i genomskärning och 5 m. hög. Det är häradets gamla afrättningsplats.

$\frac{3}{4}$ km. SV om Vemmenhögsgården tre, 23—28 m. i genomskärning och 4—5 m. höga.

$1\frac{1}{2}$ km. VSV om Dybeck en, 25 m. i genomskärning och $1\frac{1}{2}$ m. hög.

Grönby socken.

2 högar omtalas härifrån, Räfshögen å N:o 19 Grönby och Torkelshögen å N:o 1 Hönsinge.¹ En tredje hög, kallad Ugglehögen, å N:o 2 Grönby är numera fullständigt utjämnad.

Stenkammargrafvar från stenåldern.

Bodarps socken.

600 m. VNV om Bodarps kyrka synes på en låg kulle en gånggrift, bestående af en 6 m. lång och 3 m. bred kammare samt en från kammarens ena långsida utgående mot S 55° O vettande 6 m. lång gång. Kammaren är något rundad. Dess takstenar äro nedfallna mellan sidostenarna. Öfver gången ligga två takblock.

$\frac{1}{2}$ km. V om V. Värlinge by finnes på en låg kulle på vägens södra sida ett mycket skadadt fornminne, förmodligen en dös eller gånggrift. Endast några få stora block finnas ännu i behåll. I västra kanten har observerats ett flintlager, rikt på flintskärfvor, af hvilka flera skörbrända.

S om Slättarp ett fornminne, sannolikt dös eller gånggrift. På en låg kulle, omgifven af en fotkedja af 8 större block, synas 2 ej synnerligen stora block.

¹ Sverige, sid. 120.

Skegrie socken.

1¹/₄ km. NNV om Skegrie kyrka är en låg kulle med en dös, bestående af två sidostenar och en gafvelsten; takstenen har fallit ned mot N. I kanten af kullen synas 11 omgifningsstenar.

Strax SV om kyrkan finnes en synnerligen vacker dös. Själfva kistan består af 2 kantställda block i riktning NNO—SSV, två mindre block mellan de förras ändar samt ett takblock, nära 3 m. i diameter och hälften så högt. I kanten af den 15 m. långa, 7 m. breda och c:a 1¹/₂ m. höga jordhögen synas 18 omgifningsstenar.

1¹/₂ km. SO om kyrkan två dösar på 4 m. afstånd från hvarandra. Deras längdriktningar äro O30°N—V30°S och O10°N—V10°S resp. Båda sakna takstenar. De ligga i en tämligen fyrkantig, 12 m. lång, 7 m. bred och knappt 1 m. hög jordhög, kantad af 16 stora block. Flera block äro i senare tid härifrån bortförda.

Hammarlöfs socken.

³/₄ km. NO om Skegrie station och strax Ö om sockengränsen finnas två synnerligen vackra stenkammargrafvar på knappt 2 m. afstånd från hvarandra. Den sydöstra består af 5 stora sidostenar, täckta af två väldiga takhällar; mellan två af sidostenarna är en mot SO vettande öppning, i hvilken finnes ett mindre block. Den nordvästra dösen är mycket regelbunden samt fullständig; den består af 8 jämnstora sidostenar och två väldiga takblock, af hvilka det största torde väga minst 10 ton. Utanför kammaren stå två block, bildande en mot NO vettande kort gång.

Kyrkoköpinge socken.

ONO om Mellanköpinge hållplats på gränsen mellan Kyrkoköpinge och Dalköpinge socknar finnes ett skadadt forn-

minne, förmodligen en dös. På en låg jordhög, som på sydöstra sidan omgifves af 5 stenar, ligga 2 större block.

Gislöfs socken.

Häriifrån omtalas den s. k. Gjelles dös,¹ ej observerad vid rekognosceringen.

L. Isie socken.

1¹/₄ km. SO om kyrkan finnes en vacker gånggrift, kallad Erkedös. Kammaren bildas af 8 i krets ställda stenar, på hvilka hvila 2 väldiga block. Gången vetter mot Ö och består af 10 större och mindre block. Ännu en gånggrift lär finnas å ägora till V. Torp N:o 5.²

Ö. Torps socken.

1¹/₄ km. NV om kyrkan finnes den s. k. Stora Kungsdösen, inneslutande två gånggrifter. Strax invid ligger Lilla Kungsdösen, äfven den en gånggrift. Flera andra dösar hafva funnits men äro nu förstörda.³

Hemmesdyngge socken.

Ungefär 800 m. S om Espö station och 100 m. V om järnvägen finnes i en helt låg kulle rester af en stenkammargraf (kallad Näsdösen?). Den höjer sig ej öfver marken och kunde vid rekognosceringen ej återfinnas.

Espö socken.

I socknen hafva funnits flera nu förstörda stenkammargrafvar.⁴

¹ Sverige, sid. 112.

² » sid. 122.

³ » sid. 123.

⁴ » sid. 123.

Fru Alstads socken.

350 m. SO om kyrkan fanns ännu för några få årtionden sedan en dös, som nu är helt förstörd. Kammaren bildades af 4 stenar, hvarpå hvilade ett större takblock med »älfkvarnar».

Stensättning.*Kyrkoköpinge socken.*

250 m. NO om Mellanköpinge hållplats finnes en stensättning af en mängd resta block, bildande en 60 m. lång och 7 m. bred parallelogram med ungefär ost-västlig längdriktning. Den kallas af allmogen jättegrav. S om västra ändan ligger en stendös, af hvilken endast 4 stenar äro synliga.¹

Domarering.*V. Alstads socken.*

En nu förstörd domarering skall hafva funnits på en kulle strax NO om Tegelberga.

Runstenar.*Källstorps socken.*

En runsten står i parken till Jordberga herrgård.

Tullstorps socken.

Den s. k. Ulfs runsten är inmurad i den mot prästgården vettande kyrkogårdsmuren.

Ö. Vemmenhögs socken.

250 m. SO om kyrkan är strax S om landsvägen rest en runsten.

¹ Jämför N. O. HOLST, En skånsk långdös. Fornvännen, Årgång 4, 1909, sid. 195.

Fuglie socken.

Vid nordöstra hörnet af kyrkogårdsmuren finnes en runsten; en annan är rest på en af ättehögarna strax NV därom.¹

Ruiner.*Skurups socken.*

På den plats, där gården N:o 16 i Skurup är belägen (i nordvästra hörnet af bladområdet), har legat en borg, kallad Skurdorp, Skurop eller Skudrup. Inga lämningar af densamma finnas numera ofvan jord, men vid gräfning hafva grundmurar anträffats. De borgen omgifvande vallgrafvarna äro igenfyllda med undantag af en ringa del, som står kvar såsom vattendamm.

Trelleborgs landsförsamling.

Lämningar af en medeltida borg, en nästan kvadratisk borgplan omgifven af en bred graf, finnes invid vägen Trelleborg—Tomarp nära gränsen till Tågarp.²

Källstorps socken.

I L. Jordberga by har legat ett kapell, Heliga korssets kapell, hvars rudera ännu kunna ses, Elfverhög.³

Uppkastade jordvallar.*Maglarps socken.*

Vid bladområdets västra gräns, helt nära kusten finnas väl bibehållna skottvallar och andra lämningar, tillhörande en skans, kallad Skåre skans, uppförd under Gustaf IV Adolfs

¹ Sverige sid. 93.

² » sid. 117.

³ » sid. 126.

tid. Dess västra tredjedel faller inom området för bladet Skanör.

V. Tommarps socken.

SV om Ståstorp finnes å en sandrygg en rest sten, sannolikt en bautasten. En annan rest sten, $\frac{1}{2}$ km. NV om kyrkan, är måhända ock en bautasten.

Källstorps socken.

På N:o 3 i St. Bedinge lär finnas en bautasten.¹

Maglarps socken.

Vid Stafsten finnes ett halfannan meter högt stenblock, rest vid Karl XII:s landstigning här den 23 dec. 1715 af besättningen. Strax V därom finnes ett monument till minne af nämnda tilldragelse, enligt inskription å detsamma rest 1768.

---

¹ PAUL ASP, Wemmenhögs härad, sid. 115. Lund 1891.

Borrhål å kartbladet Trelleborg.

Borrhålets läge. ¹	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
<i>Maglarps socken.</i>				
500 m. NV om Stafsten	9	7	---	Berggrundens yta omkr. 4 m. under hafvets nivå.
Vid Fågelviken	8	omkr. 7.7		
950 m. SO om Maglarps nya kyrka, V om vägen	13.7	13—13.5		
175 m. Ö om Maglarps nya kyrka	19.6	19.6	{ sandig mylla . . . . . omkr. 0.6 m. moränlera . . . . . » 4.2 » röd sand . . . . . » 6.5 » ett lager rullsten moränlera . . . . . » 8.3 » kalksten.	
125 m. SSV om Maglarps gamla kyrka	9.5	9—9.5		
400 m. NV om » » »	10.7	10.5		
<i>Skegrie socken.</i>				
700 m. SSV om Skegrie kyrka, 2 borrhål till ungefär samma djup	16.9	16.9		
Vid folkskolan 100 m. SO om kyrkan	17?	17?		
100 m. NO om kyrkan	15.1	omkr. 15		
250 m. » » »	11.9	11.9	{ Ett tunt lager grus närmast kalkhällen.	
1,300 m. N om kyrkan, Ö om vägen Skegrie—Håslöf	11.0	11		
1,300 m. NNV om kyrkan, vid ett stat- hus till Skegrie militieboställe	11.9	11.9	Sandlager närmast kalkhällen.	

¹ Samtliga i denna tabell upptagna borrhål äro utmärkta å kartan.

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

Borrhålets läge	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
<i>V. Tommarps socken.</i>				
Östligaste gården i Ståstorp	16?	16?		
SO om Tågarp på Albäckens södra sida (Trelleborgs stads borrhunn N:o 19) . . .	16.75	15.75	{ blålera med grus . . . . . 10.75 m. flytsand . . . . . 0.75 » blålera . . . . . 4.25 » kalksten med flinta . . . 1.0 »	
<i>Bodarps socken.</i>				
300 m. NO om Skegrie station	14—15	14—15		
Mejeriet SV om vägskalet i V. Värlinge by	20.8	omkr. 20		
1 km. NO om V. Värlinge by, S om bäcken	omkr. 26	» 26		
1½ km. » » » » » N » » »	» 25	» 25		
<i>Fuglie socken.</i>				
125 m. SV om kyrkan	18?	18?		
250 m. N » »	34?	> 34?	{ moränlera . . . . . 25? m. fin sand . . . . . 1.0 » blålera . . . . . 0.75 » hård skifferlera . . . . . 0.50 » gröfre sand (»samman- svettadt lager») . . . 1.75 » mycket fin sand . . . 5 » +	
750 m. NO » »	22	22?	{ moränlera . . . . . 16.9 m. sand . . . . . omkr. 3 » moränlera . . . . . 2 » kalkstensblandadt grus.	
1,100 m. N » »	omkr. 20	—	{ moränlera . . . . . 4.5 m. skrifkrita (?) . . . . . omkr. 6 » grus . . . . . » 0.5 » fin, hvit sand . . . » 9 » sten.	

<i>Östra Grefvie socken.</i>			
Vid Ö. Grefvie station	—	omkr. 30	
<i>St. Slågarps socken.</i>			
150 m. SO om kyrkan	omkr. 21	—	Nederst ett tunt lager rullsten.
800 m. Ö om Slågarps station	23.8	23.8	—
1 km. SO » » »	20.8	> 20.8	{ moränlera . . . . . 12.5 m. fin, gråhvit sand . . . 8.3 » +
Slågarps station	omkr. 25	omkr. 25	{ Vattnet stiger 1.2 m. öf- ver jordytan. Vattnet stiger 1—2 m. öfver jordytan.
<i>L. Slågarps socken.</i>			
Vid handlanden Göranssons hus i Villie by, Ö om vägen Villie—St. Slågarp	26.7	26.7?	
Nordligaste gården i Villie by	omkr. 27	omkr. 27	
1 km. NNO om Villie by	29.1	29.1?	
Klörups andelsmejeri (S om landsvägen och strax V om sockengränsen mellan L. Slågarp och V. Alstad)	30—33	30—33	
Liljemärke, nordligaste gården i Klörups by	omkr. 34	omkr. 33	{ lera, fet, stenfattig omkr. 18 m. sand . . . . . » 1.5 » lera, fet . . . . . » 13.5 » kalksten . . . . . » 1 »
3/4 km. NV om Haglösa by, Ö om landsvä- gen Haglösa—Klörup	» 33	» 33	
600 m. SO om Haglösa by	24	24	
Bergalid, 1/4 km. SV om Haglösa by, SO om landsvägen	24.9	omkr. 24.5	
Engeltofta, 1/2 km. SSV om Haglösa by .	26	26	
<i>Hammarlöfs socken.</i>			
1 km. N om Ö. Värlinge by	25.8	25.8	{ Ett mindre gruslager på omkr. 18 m. djup.
400 m. NNO om vägskalet i Ö. Värlinge by	26.7	26.7	
Närmast S » » » » »	33.3	33.3	

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

Borrhålets läge.	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
$\frac{3}{4}$ km. SO om Ö. Värlinge by på vägens södra sida	32.7	omkr. 30		
» Ysla mösse», $\frac{1}{2}$ km. SO om Ö. Värlinge by	omkr. 24	omkr. 24?	Moränlera med ett tunt gruslager på omkr. 19 m. djup och ett ett par decimeter mäktigt gruslager närmast kalkhällen.	
$1\frac{1}{2}$ km. NNV om { NV om gården N:o 10	27.9	27.9		
kyrkan 2 borrhål { S » » » »	29.7	27.9		
N:o 13, NNO om kyrkan, 400 m. NO om Tingshög	omkr. 31.5	omkr. 31		
Folkskolan omedelbart SV om vägskalet i byn	27.9	27.9		
250 m. NV om kyrkan	26.7?	26.7?	Närmast kalkhällen ett gruslager.	
SV om kyrkan	27.3	22.9		
200 m. VSV om kyrkan	—	29.1		
Bondhög, $\frac{3}{4}$ km. SV om kyrkan	30.6	30.6		
<i>V. Vemmerlöfs socken.</i>				
$1\frac{1}{2}$ km. NNO om kyrkan	24.9	omkr. 24.5	---	Vattnet står vanligen omkr. 1 m. öfver jordytan mensjunker under mycket torra årstider till jordytans nivå.
800 m. OSO om kyrkan, N om vägen V. Vemmerlöf—Gylle	25.5	25.5		
Skytts-Vemmerlöfs station	omkr. 26	omkr. 26		Vattnet stod till en början $\frac{1}{2}$ m. öfver men står nu omkr. $\frac{1}{2}$ m. under jordytan.
Rempedal, 550 m. Ö om Rempegården . .	16.9	16.9	---	
$1\frac{1}{2}$ km. SSO om kyrkan	16	16		
Kapphög, $1\frac{3}{4}$ km. SSO om kyrkan	omkr. 19	—		Vattnet står omkr. 2 m. öfver jordytan.
150 m. NV om Hålhög	» 18.5	omkr. 18.5	---	
<i>Trelleborgs stad och landsförsamling.</i>				
Pettersborg	19.9?	19.9?		

³ / ₄ km. SSO om Tågarp, vid Albäckens södra strand (Trelleborgs stads borrhål N:o 5)	13.4	13.0	{ svämpera . . . . . 1.0 m. sand . . . . . 1.5 » grus . . . . . 3.25 » blålera . . . . . 7.25 » kalksten med flinta . . . . 0.4 »	{ Borrhålet lär hafva slutat i skrifkrita.
Vid Albäckens östra strand, 1 ¹ / ₄ km. från dess mynning (Trelleborgs stads borrhål N:o 6)	12.6	9		
200 m. VSV om Trelleborgs färjestation	250?	—	—	
<i>Kyrkoköpinge socken.</i>				
Mellan Malmö—Trelleborgs och Lund—Trelleborgs järnvägar, 400 m. från kusten (Trelleborgs stads borrhål N:o 20)	25.5	8.25	{ gul moränlera . . . . . 2.5 m. blågrå » . . . . . 5.75 » kalksten med flinta . . . . 6.75 » hård, tät kalksten . . . . . 10.5 » +	
Ö om vägen Trelleborg—Kyrkoköpinge, 1 km. från kusten (Trelleborgs stads borrhål N:o 10)	20.35	8.6	{ mylla . . . . . 1.2 m. blågrå moränlera . . . . . 4.95 » grus med flinta och något kalksten . . . . . 2.45 » kalksten med flinta . . . . 11.75 » +	
S om och invid skärningspunkten mellan Malmö—Trelleborgs järnväg och sockengränsen mellan Kyrkoköpinge och Trelleborgs landsförsamling (Trelleborgs stads borrhål N:o 13)	9.0	—	{ mylla . . . . . 1.0 m. grus . . . . . 1.5 » blågrå moränlera . . . . . 4.0 » grus med flinta och kalk- sten . . . . . 2.5 »	
400 m. SSV om kyrkan	omkr. 22	omkr. 20		
<i>Dalköpinge socken.</i>				
Dalköpinge prästgård	19.6?	12	{ Närmast under moränleran är ett flintlager, som vid väderkvarnen har en mäktighet af 2 m.	
NV om och invid vägskälet i Dalköpinge by	6.5	3.6		
Väderkvarnen 250 SSV om kyrkan	19	11.9		
SO om Gislöfsån invid sockengränsen mellan Dalköpinge och Kyrkoköpinge (Trelleborgs stads borrhål N:o 1)	12	2	{ grus . . . . . 2 m. kalksten med flinta . . . . 10 » +	

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

Borrhålets läge.	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
N om Gislöfsån invid sockengränsen mellan Dalköpinge och Kyrkoköpinge	10.7	3—4		
Ö om Gislöfsån 1/2 km. från dess mynning (Trelleborgs stads borrhål N:o 2)	22.1	2.7	{ sand och grus . . . . . 2.7 m. flinta med något kalksten . . . . . 0.6 » kalksten med flinta . . . . . 11.7 » kalksten . . . . . 7.1 » +	
<i>Gislöfs socken.</i>				
1/2 km. SSV om Gislöfs station	17?	6?		
3/4 km. VSV » » »	10.1	10?		
350 m. NV » » »	8.9	8.9		
I Gislöfs by, V om ån	7.5?	7.5?		
250 m. S om kyrkan, S om ån	10.1	6.8		
350 m. Ö » »	8.3	8.3		
900 m. NV om kyrkan, V om vägen Gislöf—Gylle	15.7	15.7		
900 m. NV om kyrkan, Ö om vägen Gislöf—Gylle	—	13.4		
1 1/4 km. NV om kyrkan, N om vägen Gislöf—Åkerslund	—	omkr. 17.8		
Signestorp	—	» 12		
Åkerslund	—	» 17.8		
400 m. Ö om Åkerslund	22.1	» 17.8		
<i>Gylle socken.</i>				
2 km. SO om Fjärdingslöfs station, SV om vägen Gylle—Gislöf	14.3	14.3		

1 ³ / ₄ km. SO om Fjärdingslöfs station, 250 m. SV om vägen Gylle—Gislöf	omkr. 15.5	omkr. 15.5	
1 ¹ / ₂ km. SO om Fjärdingslöfs station, Ö om vägen Gylle—Dalköpinge	» 17.8	» 17.8	
900 m. SO om Fjärdingslöfs station, V om vägen Gylle—Dalköpinge	15.1	15.1	---
750 m. SSO om Fjärdingslöfs station, 200 m. SV om vägen Gylle—Dalköpinge	16.9	16.9	
700 m. SO om Fjärdingslöfs station, 150 m. NO om vägen Gylle—Dalköpinge	15.7	15.7	---
500 m. SSO om Fjärdingslöfs station, SV om vägen Gylle—Dalköpinge	18?	18?	---
Fjärdingslöfs station, Ö om järnvägen	19.3	omkr. 17.5	
» » V » »	17.8	» 17.5	
150 m. SV om Fjärdingslöfs station	16.3	» 16.3	
1,100 m. ONO om Fjärdingslöfs station	16.3	16.3	---
175 m. NO om kyrkan	18.3	—	
Gården närmast V om prästgården	36.2	omkr. 31?	
500 m. VNV om kyrkan	26.1	» 26	
1 ¹ / ₄ km. N om kyrkan	omkr. 23	» 23	
1 ¹ / ₂ km. NNO om kyrkan	18.4	18.4	
<i>V. Alstads socken.</i>			
Rosenhill, SV:a gården i Sjörup's by	39.2	39.2	{ moränlera . . . . . omkr. 37.1 m. grus . . . . . » 1.2 » moränlera . . . . . » 0.9 »
NO:a gården i L. Alstads by	33.3	omkr. 33	{ Moränlera med undantag af ett metermäktigt gruslager på 6—7 m. djup.
250 m. VNV om sistnämnda gård	26.4	26.4	{ Moränlera med undantag af ett metermäktigt gruslager på 12 —15 m. djup.
350 » NO » » »	28.8	28.8	
NO om L. Alstads by, invid och N om landsvägen	31.2	31.2	

{ Vattnet står vintertid öfver jordytan.

{ Vattnet står vintertid öfver jordytan.

Springvatten.

{ Vattnet stiger 2 m. öfver jordytan.

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

Borrhålets läge.	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
<i>Fru Alstads socken.</i>				
Strax Ö om kyrkan	40.4	40.4	---	{ Vattnet står 13 m. under jordytan.
400 m. SO om kyrkan	31.2	omkr. 30	.	
Alstadgård	36	36?	---	
<i>Bösarps socken.</i>				
100 m. NNV om kyrkan	21.5	21.5		Springvatten.
Omedelbart N om sistnämnda borrhål . .	21.4	21.4		
200 m. VNV om kyrkan	25.2	25		
250 m. SV » »	24.6	omkr. 24.5		
1 ¹ / ₄ km. NNV om kyrkan	20—24	20—24		
400 m. V om Visslebjör	28?	27?		
Sydöstligaste gården i V. Virestads by .	omkr. 23	omkr. 23?	---	
³ / ₄ km. NV om V. Virestads by	25.2	omkr. 25		
³ / ₄ km. S » » » » V om vägen V. Virestad—Gislöf	15.4?	—	---	
V. Virestads gård (kartans Västergård) . .	13.1	13.1		
200 m. N om sistnämnda gård	12.5	12.5		Springvatten.
Röllegården, ¹ / ₂ km. OSO om sistnämnda gård	14.3	14.3		
Ö om bron i S. Virestads by	15.7	15.7		
150 m. NO om bron i S. Virestads by . .	14.8	14.8		
300 m. » » » » » »	omkr. 12	omkr. 12		
300 m. ONO » » » » » »	14.3	14.3		
³ / ₄ km. SSO om S. Virestads by	omkr. 15	omkr. 15		

Simlinge socken.

Skolhuset S om och invid kyrkan	17.8	17?
Mejeriet SO » » » »	28.5	15.4
300 m. SV om kyrkan	14.8	14.8
$\frac{3}{4}$ km. N » »	18.4	18.4
1 km. VNV » » N om vägen Simlinge—S. Virestad	18.4	18.4
1 $\frac{1}{4}$ km. SSV om Simlinge station	15.4	11.3
1 $\frac{1}{4}$ km. SSO » » »	11.9	11.9

S. Åby socken.

NO om kyrkan, 2 borrhål	20.2	20
	19.0	19
250 m. ONO om kyrkan	15.1	15.1
300 m. OSO » »	17.2	omkr. 17
S. Åby station	18.3	» 18
1 km NNV om kyrkan	23.2	» 23
1 $\frac{1}{4}$ km. NNO om kyrkan	21?	21?
1 $\frac{3}{4}$ km. NO » »	omkr. 18	omkr. 18
SO om vägskälet i N. Åby by	16.0	16.0
NO » » » » »	13.5?	—
$\frac{3}{4}$ km. SO om N. Åby by	18.4	18.4

Anderslöfs socken.

Apoteket i Anderslöfs by, 200 m. Ö om kyrkan	40?	40?
St. Markie, 2 borrhål	omkr. 33	omkr. 33
Fyrisvall	30.3	29—30

moränlera	2.7 m.
sand	0.9 »
moränlera	7.7 »
flinta	0.6 »
kalksten med flinta	3.5 » +

Vattenytan står omkr. 6 m. under jordytan.

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

22

Borrhålets läge.	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
<i>Grönby socken.</i>				
400 m. V om kyrkan	27.9	omkr. 27		
200 m. VNV om kyrkan	25.5	24.3		
³ / ₄ km. SO om kyrkan	30.9	30.3		
1 km. SSO » »	35.6?	24?		
<i>Ö. Klagstorps socken.</i>				
Nordligaste gården i Brönnestad Ö om vägen Klagstorp—Hönsinge	33.6	omkr. 33		
NV om Brönnestads skolhus	31.2	» 31		
Klagstorps station	22	» 22?	{ Ett gruslager i morän på 6 ¹ / ₂ m. djup.	
200 m. V om Klagstorps station	16.6	16.6	---	{ Berggrundens yta 13.3 m. ö. h.
400 m. SV » » »	13.1	13.1	---	{ Berggrundens yta 13.4 m. ö. h.
V om kyrkan, S om vägen Ö. Klagstorp—Vallby	13.1	13.1		
300 m. NV om kyrkan	15	15		
400 m. VNV » »	15.1	15.1		
1 km. NV » »	11	> 11	{ Borrhålet slutar i ett vattenförande sandlager.	
Vallby strax N om vägen Ö. Klagstorp—S. Åby	13.1	13.1		
NV:a gården i Vallby by	omkr. 13	omkr. 13		
Villa Solvig, 150 m. Ö om Vallby station	13.1	13.1		
300 m. S om Vallby station	22.0	21.5	{ Närmast berggrunden ett omkr. 4 m. mäktigt sandlager.	

Hemmesdyngge socken.

Prästgården	8?	8?
Mejeriet $\frac{3}{4}$ km. V om kyrkan, 2 borrhål {	21.4	omkr. 12
	23.2	» »
1,100 m. ONO om kyrkan	omkr. 10.5	» 10.5
1,150 m. Ö om kyrkan	10.7	10.7
1,100 m. OSO om kyrkan	16.6	16.6?
1,100 m. SO om kyrkan	10.7	omkr. 9
2 km. SO om kyrkan	omkr. 10	» 10

Espö socken.

Prästgården, { vid och NO om gården . .	10.4	10
	2 borrhål { 150 m. NO om gården . . .	5.1
150 m. Ö om kyrkan	9.2	9.2
100 m. NO » »	8.3	8.3
$\frac{3}{4}$ km. SSV om kyrkan	10.7	10.7
Karlsro 1 km. SSV om kyrkan	9.5?	9.5?
Algotsborg $1\frac{1}{4}$ km. SSV om kyrkan . . .	9.5	9.5
1 km. VNV om kyrkan	omkr. 9	omkr. 9

L. Bedlinge socken.

200 m. NV om den gamla kyrkan	» 12	» 12
---------------------------------------	------	------

Källstorps socken.

Skolhuset 150 m. V om kyrkan	22.9	omkr. 20
Mejeriet 400 m. SV » »	17.8	17.8
Hackemöllan 650 m. VNV om kyrkan . .	23.5	23.5?
$\frac{3}{4}$ km. SO om Ö. Klagstorps station . . .	9.8	—
2 km. » » » » »	13.7?	13.7?

Borrhål å kartbladet Trelleborg. (Forts.)

Borrhålets läge.	Borrhålets djup i m.	Jordlagrens mäktighet i m.	Lagerföljd.	Grundvattenspegelns nivå m. m.
250 m. VSV om Jordberga slott	31.2	29.4	{ mylla och sand . . . . . 0.9 m. moränlera . . . . . 28.5 » kalksten med flinta . . . . . 1.8 »	
Slättåkra	34.1	34.1?	{ röd moränlera . . . . . 2.4 m. blå » . . . . . 27.8 » kalkblandadt grus . . . . . 3.9 »	
1 ¹ / ₄ km. ONO om Jordberga slott	13.1	> 13.1	{ Borrhålet slutar i ett vattenförande sandlager.	
<i>Tullstorps socken.</i>				
I St. Bedinge by 200 m. S om Brunsbo	20.2	20.2?	{ Närmast kalkhällen ett 4—5 m. mäktigt lager af grus och sand.	
400 m. S om Bedinge station	16.0	16.0		
850 m. S » » »	16.6	16.6		
³ / ₄ km. S » Brunsbo	10.7	10.7		
1 km. S » » 350 m. SSO om föregående	12.5	omkr. 12.5	{ Närmast kalkhällen ett omkring 3 m. mäktigt lager sönderkrossad ler- och grusblandad kalksten.	
1 ³ / ₄ km. SO om kyrkan, omedelbart N om järnvägen	26.1	25.8	{ gul moränlera . . . . . 4.2 m. blå » . . . . . 21.6 » kalksten . . . . . 0.3 » }	
³ / ₄ km. N om Bedinge station	30.0	30	{ Närmast kalkhällen ett omkring 12 m. mäktigt sandlager, underst öfvergående i grus.	
300 m. S om kyrkan	33.8	32	{ morän . . . . . 11.2 m. grus och sand . . . . . 18.4 » fet lera . . . . . 1.5 » grus . . . . . 0.9 » kalksten . . . . . 1.8 » }	

Berggrundens yta ungefär 1.5 m. under hafvets nivå.

Ö. Vemmenhøgs socken.				
Dybeck, 100 m. N om slottet	omkr. 25	> 25	—	{ Vattnet stiger ungefär 1 m. öfver jordytan.
Svenstorps socken.				
1 km. SSO om kyrkan	63	> 63	{ morän och »sammansvettade» lager . . . . . 12 m. fin hvit sand med ett 2 m. mäktigt lager fet lera . 51 » (i de understa 15 m. höll sanden träsmulor.)	
1½ km. » » »	31.5	> 31.5	{ Borrhälet går uteslutande genom moränlera.	
Gerdslöfs socken.				
Näsbygård	47.5	> 47.5	{ Under morän en fin hvit sand med gasutveckling.	
Näsbyholms herrgård	119?	> 119?	{ Under morän en fin sand, »flyt- sand», 59 m.	
Getabäcksbron, vid kartkanten ¾ km. NV om kyrkan	58.3?	> 58.3?	{ morän . . . . . 28 m. torflager med rötter . 0.3 » sandblandad lera och fin sand . . . . . 30 »	{ En stark gasutveckling ägde rum, strax innan borrningen nådde torf- lagret.